

Zpolitizovaná administrativa

Co je to vládnout?

Být ministrem v Československé republice je dřina. Dokonce se lze domnívat, že ministrovat je daleko menší slast než se má obecně za to — kterýmžto konstatováním se naprosto nemíníme zalichotit vládě a pp. ministrům. Budeme totiž ihned konstatovat, že vláda a ministři dělají plno věcí docela zbytečných, které by si mohli uspořít nejen v zájmu vlastního zdraví, ale také obecného prospěchu. Snad nikde není úřad ministra tak vyčerpávající jako u nás, kde pojem „vládnouti“ nebyl dosud uspokojivě definován, alespoň ne prakticky. Ministr, který chce svůj úřad brátí poctivě a chce svědomitě vyřizovat vše, co mu přijde na stůl, má před sebou dvojí vyhlídku: buď bude pracovat od rána do noci, studovat akta, jezdit ze schůze do schůze, z ministerské rady do schůzí hospodářských ministrů, do předsednictva vlastní strany, do parlamentu a na venek, ať už jde o schůze voličské nebo kam jej volá povinnost reprezentační — ale to nikdo nevydrží dlouho a i z nejméně ideálního a nejpocitivějšího ministra se stane zanedlouho stroj, zaběhaný na maličkosti, mezi nimiž unikne velká souvislost celku. Nebo bude dělat politiku a bude vládnout — ale pak musí nezbytně zanedbávat svůj úřad, nebude vyřizovat, nýbrž jen podepisovat akta, aniž by věděl, co podepisuje. Měli jsme u nás a máme oba druhy ministrů a jsme v rozpacích, máme-li říci, který z těchto dvou typů nám lépe vyhovuje. Abychom i na tuto otázku mohli dát uspokojivou odpověď, musíme se podívat na kořen věci.

Ministři a jejich strany.

Podle jména by se dalo soudit, že vláda má vládnout. To by ovšem byl částečný omyl. Vláda — alespoň u nás — nevládne, nebo alespoň *výhradně* nevládne, nýbrž převážně administruje. Je to dosti zvláštní, ale z dalších souvislostí to jasně vysvitne. Naši ministři ve většině případů se pokládají za nejvyšší úředníky svého resortu, ač do vlády byli vysláni politickými stranami nikoli na podkladě svých odborných znalostí z oboru, jemuž jsou postaveni v čelo, nýbrž podle politické dohody a proto, aby hájili politickou linii a zájem své strany. Právě tento zájem strany je však tak neobyčejně rozvinutý, od úředníka některé politické správy na Moravě až po dodávky ovsa pro armádu, od zřízení autobusové trati až po stamilionové subvence zkrachovaným podnikům, že nakonec není jediného úředního aktu, o který by ministr jako *exponent* strany neměl zájmu. Možná, že se někdo rozhoří nad tak cynickým konstatováním naprostého stranictví ve všech otázkách, které se týkají našeho veřejného života. Leč to by bylo nemístné, protože je třeba brátí skutečnosti, jaké jsou, a chceme-li, aby byla zjednána náprava, musíme si především uvědomit, kde jsou vady. A vady nejsou u ministrů, nýbrž u politických stran, které svoje ministry nutí — a při dnešním systému vázaných kandidátních listin a při výkladu mandátu jakožto výronu důvěry strany, nikoli národa,

také nutit mohou — aby všechny tyto věci, ať se jim to už líbí nebo nelíbí, dělali. Pak tedy nezbyvá vládě mnoho času na vládnutí, neboť je nucena administrovat.

Dvě ministerské možnosti.

Ale co to znamená? To znamená, že se zároveň dostává do politické sféry také administrativa. Což už je případ daleko horší. Viděli jsme výše dva druhy ministrů: jedny, kteří administrují, a druhé, kteří vládnou. Ti, kteří administrují, stávají se brzy pány svého resortu a dovedou-li si vyhlédnouti přízřusobivého presidialistu, pronikne jejich stranictví velmi brzy do celého ministerstva a celého odvětví státní správy, jemuž stojí v čele. Jsou u nás některá ministerstva, jež se pokládají za domény určitých politických stran. Zemědělství a národní obrana patří agrárikům, ministerstvo obchodu mají propachtováno národní demokraté, kdežto socialisté mají první hypotéku na ministerstva sociální a na školství. Těmto poměrům se také znenáhla přizpůsobuje úřednictvo. Ať dobrovolně nebo nedobrovolně. Jeden nikoli neznámý muž — z pochopitelných důvodů nemůžeme uvést jeho plné jméno — přišel před několika lety do ministerstva zemědělství, velmi se podivoval, že se ho jeho nadřízení poptávali, má-li už legitimaci agrární strany a že mu radili, do jaké společnosti má a do jaké nemá chodit, kam má a kam nemá psát. Samozřejmě nic se nikomu nezakazuje ani nenařizuje, vždyť jsme přece republika a demokracie, ale chceš-li s vlky být . . . Horší je to tam, kde se náhle vymění resort. Je-li ministr politik a nestará-li se o každý akt svého úřadu, nastane údobí vlády presidiální. Máme u nás také několik mocných presidiálních šéfů, kteří dovedou být krajně nepříjemní nejen svým podřízeným (k nimž patří i přednostové odborů ve služební hierarchii často mnohem výše postavení), nýbrž také svým ministrům dovedou ukázat zuby a nenápadně nastavit nohu, přijde-li na to. Takovíto silní presidiální šéfové mají totiž proti ministrům jednu výhodu: zůstávají a jí, kdežto ministři se mění. Je možno znepráteliti si ministra a nějak už se to vydrží, než přijde nový, ale je nebezpečné znepráteliti si presidiálního šéfa, neboť ten, nasazen jednou do kožichu, může být trvale nepříjemný.

Útěk od odpovědnosti.

Takové poměry vedou pak k úřadování docela zvláštnímu. Sekční šéf se bojí rozhodovat, protože nezná politických přání svého ministra, neboť to, co včera bylo dobré, může být dnes zlé, a co by včera bylo vyneslo pochvalu, může dnes přinést nos, který se ani o karnevalu nevyjímá příjemně. Opatrný úředník tudíž přestává rozhodovat a omezí se na vyřizování aktů. Podepíše-li ministr, je dobře, nepodepíše-li — nedá se nic dělati. Rozumí-li ministr nebo nerozumí-li věci, na to se nikdo neptá, a žádný úředník nebude nasazovat svoji kariéru proto, aby nakonec zůstal černě zapsán. Odboroví přednostové, netroufající si sami rozhodovat, přesunují rozhodování na ministra, neboť mnohaletá zkušenost je naučila již tomu, že nakonec se

rozhodne nikoli v ministerstvu, nýbrž ve vládě, a to nikoli věcně, nýbrž politicky. Vysoká byrokracie se tudíž zařídila na formalismus a přestala ve skutečnosti administrovat.

Sekční šéf za Rakouska — to bylo něco, co už nemělo daleko k Pánu Bohu. Ale to byl také člověk zpravidla skvěle kvalifikovaný, zatím co o kvalifikaci mnohých našich sekčních šéfů lze mít velmi důvodné pochybnosti. Máme u nás sekční šéfy, z nichž jeden to v Rakousku dotáhl až na odborového radu, při čemž mu bylo diskretně sděleno, aby s ohledem na svoji kvalifikaci na další kariéru už nepočítal. Ve starém Rakousku se ovšem služba partaji nebo osobě ministra neodměňovala vysokým úřadem (na to mělo Rakousko řády), jako se to děje u nás přes všechnu systemisaci. Vysoký byrokrat musel zpravidla něčemu rozumět, jeho politická příslušnost — nebyl-li právě socialistou — byla už skoro vedlejší. Takovýto úředník měl však možnost rozhodovati a snad měl také větší chuť k rozhodování. Je třeba si přiznati, že jsme s naší vysokou byrokracií nezacházeli právě v rukavičkách. Když se provádělo snižování platů, vzalo se vysokým úředníkům přes 25% (počítáme-li v to také progresivní daně a přírážky), takže dnes máme vysoké a odpovědné úřednictvo opravdu pramizerně placeno. Ale o tom a o důsledcích toho bude řeč ještě dále.

Jestliže nerozhoduje vysoká byrokracie, jaký div, že trpí nehybností celý aparát a že kde kdo utíká před odpovědností do vyřizování aktů. Administrativa se stává naprosto nehybnou. Byli u mne úředníci od berních úřadů první instance, kteří si stěžovali, jak se politicky rozhoduje. Uváděli příklady, kdy s poplatníkem, dlužícím několik milionů na daních, bylo provedeno narovnání, které mělo vynést státu velmi slušný obnos, narovnání bylo podepsáno, dlužník se zavázal k několika splátkám, ale nezaplátil nic. Byla tudíž nařízena exekuce, ale v posledním okamžiku shora byla zastavena. Protože to nebyl jediný případ, přešla úřednictvu chuť takto dále pracovat, a vrátilo se k systému starého úřadování. Pochopitelně. Chudák úředník přece nemůže vědět, nešlápl-li náhodou na prsty někomu, kdo má někde strýčka.

Korupce. Je nebo není?

Jak je to ale s korupcí? Snad se o ní mluví více než je pravda, a tomu bychom věřili, protože víme, jak lidovým podáním vzrůstá komár na velblouda. Ale přijdou-li naši dobří přátelé, lidé vážní, kterým věříme a kteří zpravidla nelhou, a tvrdí-li nám, že při státních dodávkách se maže a mazat musí, ukazují-li nám na případy, kdy obchod, zamítnutý jedním úřadem, byl přes noc týmž úřadem jinému člověku, který „dovede vzít věc do ruky“, povolen, nemůžeme se přece jen zbavit dojmu, že zde něco není v pořádku. Jistě to u nás není tak zlé jako na Balkáně. Tu anekdotu přece znáte: V Německu každý ví, že úředníci neberou, na Balkáně zase každý ví, že úředníci berou; ve starém Rakousku to bylo nejhorší, tam se nevědělo, zda berou nebo neberou. Nevím, do jaké míry jsme se odrakouštili. Důkazů o tom, (t. j. důkazů, které by mohly přesvědčiti i soud), že se bere a kde se bere, bohužel nemáme. Pokoušeli jsme se získati je. Mluvili jsme s lidmi, kteří nám tvrdili, že vědí o konkrétních případech a velmi věrohodně nám je dokazovali — ale kvdž jsme chtěli písemné důkazy a svědky, řekli nám, že nemohou proto, poněvadž by byli napříště nemožní,

protože by nikdy už žádnou státní dodávku nedostali. Chceme-li zjednat si jasno o korupci, musíme odstranit náhubkový zákon, který zakázal úřednictvu vyzrazovati něco z toho, co se v oboru jeho úřední působnosti stane, a musíme — třeba je to nemorální — zaručit beztrestnost těm, kteří korumpují. Nerozpakoval bych se ani na okamžik postavit se na stanovisko praktické před morálním. Kdybychom zákonem zaručili, že ten, kdo podplácí, bude beztrestný, učiní-li o úplatku trestní oznámení, znemožnili bychom nebo alespoň ztížili podplácení, protože bychom je učinili velmi riskantním. Za dnešního stavu mezi úplatkářem a upláceným vzniká nerozlučné spojení, které vede buď k blahobytu (jestliže se neznali) nebo — do kriminálu.

Cím jsme se přiblížili Balkánu.

Ale ovšem, jsme-li už u tohoto špinavého problému — a bohužel je to problém a velmi vážný — musíme se zase zabývat platy státních zaměstnanců. Svoje stanovisko k nim jsme řekli tak často a tak jasně, že bychom neradi opětně opakovali, že pokládáme snížení, k němuž došlo, za velkou chvbu, a těžký omyl, kterého se dopustila naše politika. Tímto snížením jsme se přiblížili Balkánu daleko více, než si myslíme. Představme si, že máme státní podniky, jichž roční obrat je stamilionový, a že jim v čele stojí úředníci, kteří mají měsíčně 2800 Kč platu — zatím co úředníci konkurenčních podniků soukromých mají platy desetitisícové. Představme si, že v čele naší Tabákové rezie s miliardovým obratem stojí vládní rada, jehož základní plat činí 49.000 Kč (ale odpočítejme od něho 12% srážku) a 9000 Kč na byt, takže si tento muž přijde se všemi přídavky, které má, na něco přes 60.000 Kč. To jsou dnes tak nejvyšší platy, kterých se u nás v úřednické kariéře dosahuje. Samozřejmě, že tyto platy se „zlepšují“ inspekčními cestami po republice, při nichž se inšpicírují věci, kterým třeba tito dobrovolní inspektoři rozumějí jako kozel harfě, rozdělují se odměny (ovšemže nenápadně, protože třinácté služné bylo zákonem zrušeno) a vůbec dělají se věci, které nenesou dobře světlou veřejnosti. Musí je objevit teprve náhoda, jako na příklad rozpočtová sedma, která pak zjistí, že v Pozemkovém úřadě bylo za jeden rok vyplaceno 285 osobám 2.5 mil. Kč na cestovních dietách (na osobu průměrně 800 Kč, na jednu cestu průměrně 400 Kč, což jistě není mnoho), ale že jedna osoba dostala na čtyři cesty 14.000 Kč, což už je docela slušné, a jedna osoba dokonce 2500 Kč za — žádnou cestu. Tyto tajuplné cestovní diety Nejvyšší účetní kontrolní úřad zjistil a také schválil. Jak vidět, máme dokonalou organizaci administrativy.

Mluví-li se o nutnosti reorganizace, je třeba vyjít z těchto předpokladů. Jinak nemůžeme mít mnoho víry v nápravu. Vzpomínáme si, že v jednom centrálním úřadě se prováděla reorganizace administrativy tím způsobem, že předseda restriční komise, vrátiv se z dovolené, našel na stole úřední dopis, kterým se mu sdělovalo, že — je restringován. Ježto podobná překvapení nikdy nejsou vyloučena tam, kde rozhodují vlivy politické, je především třeba, chceme-li se dostat opravdu k poctivé reorganizaci administrativy, vyloučit z tohoto obchodu politiku.

Ale také něco jiného by bylo možné — postavit politické strany na poněkud solidnější základnu. O tom však příště.

Jiří Hejda.

poznámky

Ještě J. S. Machar

Mnoho bojů za svého života svedl J. S. Machar; bojů lepších, než jest potýkáni dnešní. Většinu svých bojů vyhrával; snad to bylo tím, že dobrá věc byla na jeho straně. Nikdy si však Machar nenatloukl tak, jako v tomto boji. Jest mi Machara líto, rozjel se plnou silou své zavilosti proti presidentovi; podezíral jej z autorství článku v „Přítomnosti“, který se dotkl J. S. Machara. Ukázalo se však, že s článkem v „Přítomnosti“ neměl president republiky nic společného. To jen tak zloba zakalila pohled. Přihlásil jsem se za autora článku a vyložil, že omylem místo V. G. bylo vytištěno V. S. Což by každému mohlo stačiti. Čekal jsem, co řekne Machar. Počítal jsem s těmito možnostmi:

1. Machar bude zticha.
 2. Dozná svůj omyl, a bude jednati jako člověk, který poznal, že zapletl do věci někoho, kdo s ní nemá docela nic společného.
 3. Bude se hledět z věci nějak vykrotit.
- Upřímně říkám, že jsem čekal, že bude jednati tak, jak jest řečeno sub. 2. Že dozná svůj omyl. Že se ozve kousek předválečného Machara, kterému jest pravda bližší, než rozbitý nos. Doznávám upřímně, že jsem se mýlil. Machar jednal jak jest řečeno sub. 3. Ozval se rozbitý nos. Přišel s novým epigramem:

Přítomnosti 11. 1. 33.
Písmenka se jim spletla v Přítomnosti:
ne V. S. prý, leč právě prý V. G. —
oh, vrtichvosti, bédni vrtichvosti,
to povídejte staré Blažkové!

J. S. M.

To je jedna z nejslabších a nejtrapnějších obran, jaké kdy u nás byly napsány. Machar si věc usnadnil. Ne, on tomu nevěří, on věří, že článek psal president republiky. Co s tímto Macharem? Má president snad prohlásit, že nepsal článek? Mám snad já jít k notáři a skládat u něho nebo jinde manifestaci přísahu, že opravdu jsem autorem?

Také p. dr. Kahánek považoval za nutné vmísiti se do věci. „Aniž bychom šli do merita věci — říká — je přece jen podivné, že se opravuje značka více jak po půl roce a ještě až se na ni odpovědělo! Věci slušnosti bylo, značku v nejbližším čísle opravit, když se věci mají tak, jak tvrdí nyní list.“ Tak to je ve skutečnosti: kdyby si J. S. Machar byl článek nevystříhl, kdyby byl nepodezíral z autorství presidenta republiky, byla by dál v starém čísle „Přítomnosti“ byla šifra V. S. místo V. G., aniž bych považoval za nutné obtěžovati čtenáře „Přítomnosti“ žádostí, aby místo V. S. si tam napsali V. G. Neptřím však mezi ty, kteří se domáhají, aby v „příštím čísle“ bylo opraveno něco, co bylo snad spletením písmenek, snad nečitelnost písmene.

O to však nejde. Tento spor J. S. Machar načisto prohrál. Ukázalo se, že zloba jest špatným rádcem. Ale to by nebylo to nejhorší: nejhorší jest to, že Machar rozhodl se trvat na svém omylu, domnívaje se, že zachráni reputaci. A to jest to nejsmutnější.

Básník Machar podivně zchudnul myšlenkově. To jsou ti vrtichvosti, kteří se mu pletou stále do péra.

Zapadl mezi tyto lidi, kteří ve své neschopnosti myšlenkové nedovedou si vysvětliti myšlenku jinak, než že byla zaplácena nebo nadiktována. V. Gutwirth.

Hakenkreuzlerři

O vydání pěti hakenkreuzlerských poslanců není ještě rozhodnuto, ale tato žádost jeví již svoje politické důsledky a má velký vliv na taktiku německé strany národně socialistické. Posl. Jung a Krebs učinili v poslanecké sněmovně projevy, které znamenají důkladný obrát v taktice. Posl. Jung ohlásil své vzdání se víry v „třetí říši“, prohlásiv, že nikdo z rozumných nemůže dnes mysliti na spojení všech Němců v jednu říši, posl. Krebs podtrhl, že Hitler nechce se vměšovati do našich poměrů, ponechávaje, aby u nás Němci se sami dohodli s Čechy. Oba se postavili na půdu státu, vylíčili svůj požadavek samosprávy pro Němce způsobem velmi mírumilovným, vylíčili hakenkreuzlery jako stranu, které nic není tak cizího jako irredenta nebo ilegality.

Kdyby takto předáci hakenkreuzlerů mluvili před rokem, před dvěma lety, nemusilo dnes býti odsouzených v procesu se členy Volkssportu a v jiných procesech, neboť v prvé řadě byla to radikální agitace hakenkreuzlerů, která uvedla celou

řadu mladých Němců do konfliktu s paragrafy. Ještě ve dnech procesu s členy „Volkssportu“ mluvili dnešní vůdcové hakenkreuzlerští podstatně jinak než dnes. Tehdy se přímo dožadovali, aby byli posazeni na lavici obžalovaných, aby tam mohli pronést plamennou protestní řeč. Dnešní projevy Junga a Krebsa příliš málo prozrazují lidi, kteří by chtěli se dostat na lavici obžalovaných; prohlašují, že nechtějí přijíti do konfliktu s paragrafy, že není nejmenší příčiny, abychom mohli v hakenkreuzlerském hnutí vidět něco státu nebezpečného.

Těžko rozhodovat, pokud k této cestě hakenkreuzlerských politiků do Canossy přispěl fakt, že mají býti vydáni soudu. I události v Německu šly takovým směrem, že musily poučiti každého trochu jen střízlivého, že věci nepůjdou tak lehce, jak si představoval Hitler. Hitlerovské hnutí poznalo, že „třetí říše“ jest přece jen vzdálenější, než se domnívalo. A proto i pro naše hakenkreuzlery přišlo z Německa vystřízlivění. Žádost o vydání hakenkreuzlerských poslanců toto vystřízlivění jen urychlila. A tak stojí-li tu dnes Jung a Krebs s tvářemi loyálních občanů československých, ptáme se mané, bylo-li potřeba celého toho radikálního kravalu, od něhož dnes hakenkreuzlerři utekli a který neměl jiného výsledku, než že se řada mladých Němců dostala do vězení. Když jeden z hakenkreuzlerských politiků navštívil odsouzené v Brně, prosil ho jeden z nich, aby ti tam, na svobodě, se starali o to, aby nad jejich věcí nerostla tráva. Ano, roste již tato tráva. Hakenkreuzlerští politikové jdou již jinými cestami. Stydlivě zahrabávají sekýru. Tento podivuhodný obrát ukazuje jen, jak málo jest odpovědnosti v nich. Malou odpovědnost hitlerismu máme možnost u nás zjistiti i na těch, kteří u nás kdysi věřili v „třetí říši“, udržovali styky s mnichovským Hnědým domem, a kteří zatočili docela jinam, když hákový kříž začal vrhati dlouhý stín. V. G.

Zásluhy

Jest zajímavé, že právě ti, kdo jsou ochotni přísně zkoumati, nejsou-li snad zásluhy jiných oceňovány přespříliš, při každé vhodné a nevhodné příležitosti poukazují na svoje zásluhy, žádajíce, aby se k nim přihlíželo. Jest to Jirí Stříbrný, jehož tisk stále ho líčí jako „muže 28. října“. Jest to fašistický tisk, který nařiká, jak se zachází s Gajdou, jak málo jsou oceňovány zásluhy „zborovského hrdiny“. Byl to J. S. Machar, který nespřavedlivě a nepěkně zaútočil na presidenta republiky, sám však těžce nesl, jak není oceňována jeho padesátiletá literární práce. Podobně národně demokratický tisk velmi často žádá uznání zásluh dra Kramáře, i když líčí roli dra Kramáře ne vždy ve shodě s historickou pravdou.

Jde tu o spojování věcí, které k sobě nepatří. Uznáme jistě práci Stříbrného při převratu a po převratu, byť ne v té míře, jak to chtějí jeho lidé. Ale z Jihlavy se nevrací muž, který by tam byl souzen pro to, co dělal jako „muž 28. října“, ale jako politik, kterého sice soud osvobodil, ale proti němuž jest dále celá řada výtek, pokud jde o to, jak spravoval resort, který svého času vedl. Z Jihlavy se vrací muž, o kterém parlament řekl své mínění, aniž podstatou tohoto mínění jihlavský soud mohl nějak otrástit. Podobně Gajda. Dnes nejde o to, co dělal Gajda u Zborova či jinde. Tuto jeho práci nikdo nepopírá, ač to byl Gajda, který se přičinil, aby lesk jeho postavy z těchto let se nápadně zmírnil. Ale dnes nejde o Gajdu od Zborova; dnes jde o Gajdu po Sázavě. Stejně dr. Kramář. Jméno dra Kramáře vřadí objektivní historie do dějin národní revoluce v jiné souvislosti a s jiným přízvukem, než o to usiluje národně demokratický tisk. Dr. Kramář hrál tu roli hrdiny daleko pasivnějšího, než jest to ochoten uznati jeho tisk, který i pozitivně předválečnou politiku dra Kramáře pomalu líčí jako práci českého revolucionáře. Ale i když historie nepoužije materiálu národně demokratických sekretariátů, vřadí jméno dra Kramáře v řadu svých odstavců. Co však to má společného s dnešní politikou národní demokracie, strany, která desertovala k bolestínskému defaitismu, která se chytila fašismu, která prováděla nejroztodivnější věci?

To vše znamená, že není dobře šermovatí příliš zásluhami z minulosti, když přítomnost jest jiná, když přítomnost nepřináší podnětů a důvodů, abychom uznali činnost toho či onoho za činnost zásluhou. Bylo již příliš mnoho lidí, kteří se velmi zasloužili, kteří však pozdější činností smazali význam a zásluhnost jejich dřívější práce. Byly případy, že různé korporace žádaly vřazení vyznamenání, které udělily, protože ten, kdo je nosil, časem ukázal se býti nehodným tohoto vyznamenání. Mýlil se ten, kdo to či ono vyznamenání udělal? Jistě že ne. Nemohl tušiti, předvídati, že vyznamenání provede později něco, zač musí býti právem diskvalifikován. Zásluhy v minulosti nejsou penízem, který může býti rozměňován v současné

době. Jenom ten má právo na trvalé oceňování, kdo jde stále stejně, stejně poctivě, se stejnou, intenzivní prací pro celek. Hrál-li někdo před lety záslužnou roli, jest to něco, co musí být uznáváno trvale, i když ten, který chce být stále ctěn, dělá skopičiny? Jest rozdíl mezi „mužem 28. října“ J. Stříbrným a tím J. Stříbrným, který se vracel z Jihlavy. Podobně jest tomu i v jiných případech. V. G.

Autodopravci

Sjell se do Prahy ve velkém počtu ze všech koutů republiky a aby položili svým požadavkům důraz, zahájili stávkou. Jejich demonstrace se však zhroutila a to pro nadbytek sympathy. Sympatie jim projevovala nejen živnostenská strana, již opoziční elán vjel do nohou, ale také komunistická strana a lidé posl. Stříbrného. Prátel byl takový nadbytek, že se dostali do sebe a demonstrace skončila nespolečným ústupem. Když stávkují dělníci, čteme v živnostenském a národně demokratickém tisku rozvázně úvahy o tom, jak stávka jest zbytečná věc, jak se jí jen mrhá národními statky, že jest nejlépe nestávkovat a po dobrém se dohodnout. Takovýchto úvah jsme tentokrát nečetli. To prostě proto, že nešlo o dělníky. Zajímavé bylo také nadšení, s jakou se komunisté po boku se živnostníky a lidmi Jiřího Stříbrného postavili za autodopravce, ač mnozí z těchto sotva jsou proletáři. Naopak. Mnozí z nich jsou majitelé velkých podniků, kde zaměstnanci jsou placeni špatně a kde se pracovní doba vůbec nedodrzuje. Jest pochopitelné, že autodopravě se zákon o motorových vozidlech nelíbí. Ale tuto situaci hodně vyvolala i sama autodoprava. Jest velmi lehké vyličít autodopravu jako hodného Fridolína, kterému kdekdo ubližuje. Ale na druhé straně byla to ona, která také šidila státní pokladnu, jak jen dovedla. Neplatila ty daně a dávky, jimiž byla povinna. Je přirozeno, že to žádný řečník na těchto manifestacích neřekl; ale tím není věc sprovocována se světa. I na nezdařené pražské demonstraci autodopravy se ukázalo, že i mnoho přátel jest hotové neštěstí, zejména když se sejdou takoví přátelé, jako jest živnostenská strana, sekce III. Internacionály a Liga proti vázaným kandidátním listinám, k nimž se velmi nesměle připojila i národní demokracie, která viděla, že agitací tribuna tentokrát jest silně obsazena. Technika strojů, kterých užívá autodoprava, jest velmi dokonalá; technika, kteří vedou t. zv. politiku autodopravy jest velmi primitivní. Sahá-li již ke stávce, měla by se napřed poučít, jak se dělá stávka. V. G.

politika

Josef Macek:

Postavení socialistů za krise

Redaktor „Přítomnosti“ požádal sociálně demokratického poslance Josefa Macka o odpověď na tyto otázky:

1. Proč se socialistické strany při řešení hospodářské krise neuplatnily? Ze nedovedly prosadit nic ze svých návrhů, je jasno.

2. Zdali by bylo vhodné, aby socialisté u nás — nemožnou prosadit svou vůli ve vládní koalici — vyhrotili situaci tak, že by musili odejít z vlády?

Pan poslanec Macek omezil se ve své odpovědi na zkoumání, pokud na tom mají vinu socialisté sami. Zbývá doplnit toto nepochybně správné vyličení vypsáním objektivních překážek, velmi silných, které stály a stojí socialistům v cestě.

Má odpověď (rozumí se, zcela osobní) na otázku prvou je tato:

Abyste člověk nebo strana uplatnila, t. j. prosadila svou vůli, k tomu je třeba mít kromě „vůle“ ještě mravně správný a jasný cíl, znalost prostředků k němu a způsobilost povahovou i odbornou k správnému výběru z nich a praktickou dovednost užití jich v pravý čas na pravém místě. Co bychom řekli o člověku, který by provolával: „Jsem rozhodnut a pevně chci!“, ale na otázku: „Co?“ začal by mluvit o tom, že poměry jsou opravdu nesnesitelné, že takhle nesnesitelné ještě ne-

byly snad od stvoření světa, že jsme dospěli až na dno (po případě na vrchol) té nesnesitelnosti, a že on odmětá odpovědnost za tuto nesnesitelnost... a pod.

O t á z k a n e d o s t a t k u m o c i .

Socialistické strany chtějí odstranit krizi a s ní i ten sociální řád, který ji zplodil, ale mají kromě té vůle — také ostatní ony předpoklady, jichž je potřeba k činu? Někteří vůdcové socialistických stran se domnívají (nebo aspoň to říkají), že socialistické strany nemohou v dnešní krizi uplatnit svou vůli, protože nemají dosti moci, čímž myslí, že nemají potřebný počet mandátů v parlamentech a jiných zastupitelských sborech. Říkávají (na schůzích): „Dejte nám většinu, a my vám ukážeme, co dovedeme!“ A jsou překvapeni, když slyší ozvěnu: „Ukažte nám, co dovedete, a my pak vám dáme většinu!“ Tahle žádost občanů připadá kandidátům politické moci jaksí nerozumnou, protože prý nemohou dokázat, co dovedou, dokud se nepustí k práci, to jest dokud prý jim voličstvo neprojeví důvěru a nesvěří potřebnou moc, tedy aspoň nadpoloviční většinu v zastupitelských sborech. Jenže voličům připadá stejně podivnou žádost určitých lidí, aby jim byla svěřena velká moc státní dříve, než ukázali, co v daném oboru dovedou, a než osvědčili svou povahu ve zkouškách a pokusech. Politický směr nebo strana vzniká zajisté z kritiky toho, co je, a těch, co to dělají, z kritiky provázené návrhy, jak by to mohlo být, a sliby, že „my bychom to udělali, kdybychom směli a mohli“. Občané to s novým směrem zkusí obyčejně ne všichni najednou, a pak pozorují a posuzují, a to nejen ti, kdo se připojili k novotářům, nýbrž i ti, co zůstali vzadu a stranou. Síly hnutí sociálního a strany politické rostou s důvěrou v ně. A ta důvěra se opírá nejen o nespokojenost a přání, nýbrž také o zkušenosti s novotáři a s jejich novotami. Také zde platí: „— služebniče dobrý, nad málem jsi byl věrný, nad mnohem tebe ustanovím“.

Jestliže tedy někteří socialističtí vůdcové (u nás i v cizině) na takové otázky a výtky, proč v této krizi neuplatnili vliv těch zástupů, jež zastupují, odpovídají: „Nemáme ještě dosti moci!“, ptejme se, proč jí nemají a není-li tahle domnělá příčina jejich nečinnosti spíš následkem jejím! Ano, já soudím z událostí u nás i v Anglii a v Německu, že velké socialistické strany se v této krizi neuplatnily proto, že předně svým úkolům nerozuměly, za druhé se bály dospět k poznání i k činu. Myslíly, že jejich úkolem je dosáhnout co nejdříve rozhodující moci, t. j. hlasů a mandátů v zastupitelských sborech všeho druhu. Ale nestaraly se o to, oč by se důvěra přívrženců opřela, ba na čem by se založila. Sebe správnější kritika dosavadního řádu společenského nestačí k získání rozhodujícího vlivu politického, nýbrž jen k získání počáteční důvěry (u těch nejnespokojenějších a poměrně odvážnějších, po případě zcela zoufalých nebo naivních voličů). K získání vlivu převažujícího je potřeba solidního pozitivního programu „co dělat dnes“, a osvědčení odborné znalosti a povahové spolehlivosti, neboť je potřeba získat také lidi znalé, zkušené (tedy také trochu pochybovačné) lidi, kteří mají určité spravedlivé zájmy a chtějí vědět, do čeho jdou a kdo je vede. Stojí za úvahu, proč komunisté a fašisté mají ve svých řadách docela jiný číselný poměr mezi mladými a starými než na př. sociální demokraté; nebo proč komunisté mají převahu

dělnictva necvičeného, kdežto sociální demokraté dělnictva cvičeného; dále: proč sociální demokraté nemohli více proniknout mezi drobné zemědělce než agrárníci, proč mezi nezaměstnanými snaže získávají komunisté ohlas nežli mezi zaměstnanými atd.

Křeč kapitalismu — a co dále?

Socialistické strany u nás i v cizině se neuplatnily v této krizi tedy předně proto, že jí nerozumějí. Není totiž porozuměním slavné prohlašování, že je to smrtelná křeč kapitalismu. To je pouze metaforické pojmenování, které nanejvýše ještě prozrazuje jisté hledisko anebo dohad. Není třeba být socialistou, aby člověk uznal, že společenský řád dnešní (zvaný dosud kapitalismem) je v křeči. Otázkou jen může být, zdali ta křeč bude smrtelná. A bude-li, zůstává nejspíše, jak ta smrt kapitalismu bude vypadat, totiž co bude z ní a po ní. Socialisty, který se spokojí jen s prohlášením, že kapitalismus dodělává, prozrazuje natuře velmi bezstarostnou. I ten nejnaivnější komunista by si mohl přece uvědomit, že ten umírající kapitalismus nestojí za to, aby on, komunista a jeho kamarádi, umřeli s ním. Ale jakmile si tohle uvědomí, musí mu vyskočit na čele vráska: Tak — co dělat, když nikdo z nás nechce zvolit osud Samsonův, zahynout pod troskami chrámu kapitalistického, jehož sloupy se už nychylují, ba jež pomáháme sami vyvracet!

Socialismus v nejistotách.

V socialistických stranách světa je ovšem dosti je dnů, kteří mají určité názory, jak na podstatu a příčiny této krise, tak i na prostředky a cesty, jak z ní ven k budoucnosti lepší než byla minulost. Ale strany socialistické ani u nás ani v cizině nepřijaly, pokud mohu soudit, žádný určitý výklad krise ani žádnou určitou politiku protikrisovou. Celkem lze zjistit jediný důrazný a všeobecný požadavek socialistických stran v tomto směru: zkrácení doby pracovní. Požadavek tento je nepochybně spravedlivý i včasný — ale krizi vůbec neublíží. A dokonce, pokud by směřoval k omezení výroby buď vůbec nebo „na hlavu“ v pracujících zástupech, byl by to prostředek stejně chybně pochopený jako jsou pokusy omezit výrobu kartely a trusty. Socialisté přece odjakživa usilovali o zkrácování povinné doby pracovní z důvodu technického a hospodářsko-organizačního pokroku, ale ne z důvodu „nadvýroby“ zboží a služeb! Zkrácování povinné doby pracovní bylo a je správně odůvodňováno úsilím o zvedání životní míry pracujících lidí (což předpokládá výrobu rostoucí a ne klesající). Socialisté mají vidět problém krise v rozdělení důchodů a v organizaci lidské spolupráce — v řízení výroby spotřebou celku prospěšnou, a ne v úzkém požadavku zkrácení povinné doby pracovní i s tím dodatkem: „bez snížení výdělku“, který má jaks naznačit, že ten požadavek zkrácení povinné doby pracovní souvisí s rozdělením důchodů. To je málo, a je to nezřetelné! Či to má být ponecháno podnikatelům, jak zkrátit dobu pracovní bez zkrácení výdělku námezdných lidí a při zvedání výroby? To by socialisté svěřovali „dodělávající kapitalismus“ laskavé péči kapitalistů samotných!

Socialistické strany nemají tedy ani jasného jednotného názoru na tuto krizi, a tedy nemohou mít jasný program proti ní. Potácejí se v politováníhod-

ných protismyslnostech. Jsou proti deflaci, ale horlivě ji „dělají s sebou“. Angličtí labouristé byli pro zlatou měnu, ale proti všem pravověrným prostředkům, jež u nás nazývají deflací, jak ji udržet. Voličstvo takovéhle politice nechtělo rozumět, a když vláda Práce se potácela v rozpacích a odkladech, smetlo ji a nastolilo vládu „národní“, totiž konservativní. A tato konservativní vláda velmi brzy provedla revoluční čin, k němuž pokroková strana Práce neměla odvahy — zrušila zlatou měnu v Anglii, a zarazila ten deflační proces, pod kterým se svíjel hospodářský život Anglie a pod nímž se dosud svíjí hospodářský život ve státech se „zlatou“ měnou. (Možno doufat, že ochranná chyby konservativní vlády jí zas pomohou s trůnu dolů — ale to je jiná kapitola. Zrušení zlaté měny v Anglii byl sám o sobě čin správný a statečný.)

Podobné kolísání a protismyslnosti, jakými se vyznačovala menšinová vláda strany Práce v Anglii, vidíme také u jiných socialistických stran evropských. (Pokud jsou tyto strany spojeny ve vládnoucí většiny s jinými stranami svých států, mohou se vmlouvat na překážky se strany svých spojenců.) Na př. u nás vidíme také u socialistických stran nerozhodnost v hospodářské politice (deflace se odsuzuje, ale „dělá s sebou“; cla a omezování dovozu se odsuzují, ale zavádějí a utužují; nepřímé daně se odsuzují, ale přijímají; sanace samosprávy se žádá, ale odkládá; investiční činnost se doporučuje, ale neumožňuje; vůbec rozšiřování činnosti státu a obcí se žádá, ale současně se schvaluje snižování jejich rozpočtů a nedbá se o jejich úvěrovou výpomoc atd.)

Socialistické strany u nás i v cizině jsou, abych tak řekl, vážně nemocny na špatnou orientaci sociální. Jejich vůdcové v řečech i v tisku s oblibou užívají vojenské frazeologie, když mluví o politice. Ruští komunisté to dohnali do úplné směšnosti (mají vědeckou „frontu“, divadelní a j. „úseky“, na nichž vedou svůj „třídní boj“). Ale na př. v našem socialistickém tisku se s tímto slovesným ostrostřelectvím už shledáváme také (obyčejně v tiskopisech, ve kterých je zrušení buržoasní výmysl velkých začátečních písmen). Ve skutečnosti socialismus praktický se ničemu tak málo nepodobá jako střelba nebo kasárenskému tělocviku, neboť socialismus je spíše úsilná duševní i tělesná práce tvořivá, ale nikoli racionální ničení válečné a příprava na ně.

O „zastupování zájmů“.

Socialisté nemohli se za této krise propracovat k správnému pochopení jejich příčin a k organizované činnosti reformní proto, že vedení stran socialistických na to není zařízeno. Vedení stran socialistických u nás i v cizině je zřízeno podle zásady „zastupování zájmů“, totiž zájmových skupin, a to vždy zásadně příslušníkem té které skupiny. Na př. ve výkonných výborech stran, v poslaneckých klubech, v různých poradních a j. sborech je „dlužno přihlížet k zastoupení“, t. j. aby tam na př. železničáři měli „svého člověka“, taktéž učitelé, družstevníci, kovodělníci, maloživnostníci, domkáři, redaktori a — ženy. Co ti „zástupci“ dovedou, o to je malá starost, jen když „zastupují“. (Kdo se chce poučit o důsledcích tohoto principu, ať se podívá do složení znova kříšeného „Poradního sboru pro otázky hospodářské“, hlavně do skupiny druhé, zaměstnanecké.)

Dovednost vykonávat nějaké povolání ještě nekvalifikuje pro činnost zákonodárnou ani ve věcech týka-

jících se oboru, o který jde v tom kterém povolání. Dobrý spisovatel svými literárními úspěchy nám nedává záruku, že by dovedl udělat zákon o tisku, a tím méně zoufalý nezaměstnaný dělník ze zástupu před bursou práce nám neporadí, jak odstranit nezaměstnanost — není-li ničím víc nežli nezaměstnaným dělníkem. Jeden bývalý poslanec strany Práce (Douglas) poznamenal jednou: „Chudobu nestačí zastupovat. Chudobu dlužno odstranit!“ A to je, oč jde. Ukáže-li někdo na toho neb onoho dobrého politika z řad dělnických, možno mu klidně říci, že je dobrým politikem, ne proto že byl dělníkem, nýbrž přesto, že byl dělníkem. Kam by to byl pravděpodobně přivedl ten neb onen geniální samouk, kdyby byl měl „příležitost“ vzdělat se rychleji a šíře, nežli kdy a jak mu to dovolilo jeho těžké živobytí v továrně, v dolech nebo na polích. Ani mne nenapadá popírat význam osobní zkušenosti a onu sílu a výraznost, která vyznačuje ústní podání některých talentovaných příslušníků určitého povolání. Ale i zde jde ještě o něco jiného než o tu příslušnost k povolání: o ten talent k prožití a k podání. Leckdy sympatie talentovaného umělce ať básníka ať výtvarníka (vzpomeňme Meuniera) dovede podat osud dělníků lépe než by to svedla velká většina dělníků samotných. Tak jako k tomu, aby byl někdo dobrým lékařem tuberkulosity, není potřeba, aby jí sám trpěl, tak k tomu, aby byl někdo dobrým lékařem nezaměstnanosti, není potřeba, aby sám byl nezaměstnaným. Aspoň moje zkušenosti s lidmi, kteří nejsou ničím víc než holými zástupci určité skupiny zájmové, jsou velmi špatné. Socialistické strany jsou však touto zásadou ovládnuty víc než strany ostatní. Tohle je také jedna z příčin jejich neschopnosti poznat příčiny dnešní krise a rozhodnout se pro určité léky proti ní. Ve vedení socialistických stran není dosti vzdělanosti. Nemyslím dosti doktorů nebo inženýrů, nýbrž právě vzdělaných lidí, ať by přišli ze škol, ať od kovadliny, nebo od kupeckého pultu, od okřídleného kola nebo od pluhu.

Komplex méněcennosti a jak vzniká.

Ve vedení socialistických stran ve všech státech vidíme opovržení ke vzdělání školnímu, hlavně vysokoškolskému, které bývá ověřováno akademickými tituly (tak zhusta uvádějíci v omyl, že každý doctor je vskutku homo doctus). Tento fakt možno zapírat, ale tím se se světa nesprovodí ani on, ani jeho následky. Ty jsou neblahé. Člověk nevzdělaný (třebas s doktorátem) cítí svoji slabost proti člověku vzdělanému. A nejspíše ji pocítí člověk chytrý. (Hlupák svoji nevzdělanost necítí.) Některý chytrý člověk by rád tu vzdělanost tak nějak odkoukal, aby to aspoň stačilo k předstírání. Tohle jsou nejnebezpečnější lidé v socialistickém hnutí. Jejich komplex méněcennosti totiž je neodolatelně svádí k tomu, aby se přizpůsobovali názorům svých vzdělaných odpůrců. To je totiž bezpečně povznáší v sociální úctě. „Svými lidmi“ je si takový politik jist — ti mu důvěřují proto, že „je z nich“. Když pak přijme názory a zvyky svých politických odpůrců, a dík své chytrosti dovede je prezentovat „svým lidem“ jako pravdu, může být jist, že znamenitě postoupí na žebříku sociální úcty. Ten dělnický vůdce, který přijme evangelium ochránářství (jež se prezentuje dělníkům jako „ochrana domácí práce“, „posílení vnitřního trhu“ nebo podobně), stane se

předmětem úcty u většiny fabrikantů, hlavně monopolistů. To je mu dobré také pro „jeho lidi“. Neboť ti z nich, kteří trpí také svým komplexem méněcennosti, začnou říkat: „Pohleďme, jaký je ten náš X. Y. chlapík — i jeho odpůrci mu nemohou upřít hospodářský rozhled!“ Bodejť by mu jej upřeli, když mu jej sami dodali.

Jen samoukové vzdělání, mysliví, nezištní a stateční odolají tomuto svodu „úcty odpůrců“, a vydrží jejich snižování a zlehčování, po případě pomluvy a pronásledování. To je pak nejlepší „vůdcovská třída“, jakou socialistické hnutí může mít. V lidech těchto vlastností totiž máme spojeny mocné a trvalé dojmy vlastní zkušenosti, vědeckou způsobilost k tříbení, opatrnému zevšeobecňování, k rozboru příčin a předvídání následků, způsobilost k jasnému podávání názorů obyčejnému občanu, a odvahu riskovat pro vlastní přesvědčení někdy opravdu všechno. Poznat takového člověka je posilou v zklamání, kterého je v politice snad víc než jinde.

O bavy o jednotu strany.

Ale vedle nedostatku rozumového poznání krise, jejích příčin a prostředků proti ní, ukázala se v socialistických stranách evropské pevniny ještě jiná vada, která znemožnila prosazování jejich vůle. Tato vada se česky jmenuje strach. Vedení socialistických stran si netroufalo a netroufá dělat rozhodnou politiku socialistickou nejen z neznalosti, v čem ona záleží, ale také ze strachu, že by se rozbořila strana, když by se občas musilo jít do opozice. To je asi tak, jako kdyby se truhlář bál hoblovat sukovaté prkno, aby si neudělal zub na hoblíku, a odkládal a odkládal, až najde prkno bez nejmenšího nebezpečí pro svůj hoblík. O ten mu jde, ne o stůl, který má udělat, a který si zákazník nakonec objedná jinde, jestliže opatrný mistr nenajde to prkno bez suků dosti brzo.

V socialistickém a vůbec politickém životě se tomu říká „strach o stranu“. V naší soustavě, kde aparát stran se povznese k velikému významu a nákladnosti, je tento zřetel velmi důležitý. Vede k tomu, že se v politice nepřemýšlí především o tom, zda jde o věc dobru nebo špatnou, nýbrž: co z toho ta nebo ona strana (t. j. aparát její) bude mít, udrží-li se počet hlasů či klesne-li nebo stoupne, když se to nebo ono udělá? Jak se k „tomu“ postaví „zástupci důležitých složek té neb oné strany“, řekněme pěstitelů drobného zvířectva, státní zaměstnanci kategorie středoškolské nebo zubní lékaři či zubní technici?

Strach před odpovědností.

Socialistické strany u nás horují o dobývání politické moci, ale dávají si pozor, aby jí tuze moc nedostaly, protože s mocí ve státě přichází riziko. Neboť ten, kdo nic nedělá, v ničem nechybí. Tak se to říkalo v t. zv. dobách normálních, a provozovalo až do těchto dnů. Teprve pomaloučku začíná u nás pronikat neuvěřitelný názor, že může také chybit ten, kdo nedělá docela nic a pouze čeká, až „se to přežene“, nebo „samo vystříbí“. Při všech našich vládních krizích — člověk u nás neví, má-li za krizi považovat, rozsypává-li se vláda stará, či tvoří-li se nová — bývá velká tlačenice kolem některých ministerských křesel. Ale kolem jednoho bývá poměrně volno — to jsou finance. Je-li tam někdo ve frontě, není jistě zplnomocněný „zástupce“ nějaké socialistické strany, nýbrž zástupce zájmů ka-

pitalistických. Socialisté se u nás také dosud s úspěchem bránili obsadit ministerstvo vnitra (i tehdy, kdy by jim je byli agrárníci bez velkých překážek postoupili). Tohle uhýbání se nejmocnějším resortům za současného „šikování“ k „boji“, ba k „poslední bitvě“ o moc ve státě, je příznakem zlé nemoci socialistických stran: nedostatku sebedůvěry. Je to zjev složitý: Jde tu o nedostatek víry v správnost vlastního programu, jde tu o nedostatek důvěry v rozumové a mravní vlastnosti voličů socialistických stran (že by uznali nesnáze a pochopili jisté kompromisy), a je tu ovšem také nedostatek víry ve schopnost toho nebo onoho politika, který buď ministrem chce být, nebo musí být.

Angličtí socialisté si troufli dvakrát do své vlastní, samostatné menšinové vlády. Odvaha s našeho hlediska přímo nebetyčná. „Ale také to prohráli,“ poznamená snad některý z čtenářů, který v uhýbání odpovědnosti, kterou přináší rozhodující moc, vidí „taktiku“, „opatrnosti“ a pod. Ovšem, že to prohráli, a musili to prohrát, protože holá odvaha sednout si třeba na všechna ministerská křesla ještě nestačí k tomu, aby občanstvo uznalo stranu a její vůdce za dobré a statečné politiky. Ti ministři, vyvinuvše odvahu k usednutí na ta křesla, musí ještě v sobě objevit schopnost a odvahu k práci, dobře promyšlené, dobře, včas a veřejně vysvětlované a hájené. Druhá vláda Labour nepadla vinou své statečnosti, nýbrž vinou svého strachu dělat politiku zřetelnou, rozumnou a rozhodnou, strachu, který spolu s nedostatkem jasného programu a nedostatkem víry srazil stranu k dočasné bezvýznamnosti a k pokání.

Internacionála nevede.

Proč socialisté v této krizi neprosadili v žádném evropském státě svou vůli, to nám také vysvětlují schůze a projevy druhé Internacionály. Tak, jak zklamala tato instituce při vypuknutí války světové, tak zklamala při vypuknutí této krise. Tato instituce zdá se být zařízena hlavně na vydávání manifestů, odsuzujících kapitalismus a oznamujících jeho nezadržitelný pád. Kromě toho se vyslovuje proti militarismu a diktatuře. Nestuduje projekty na reformy k socialismu a nedovede doporučovat určitý, jasný postup svým složkám. Nevede ani v oblasti politiky veřejného hospodářství ani v politice kontroly soukromého hospodářství, a poskytuje zrovna tak smutný pohled jako mezinárodní konference hospodářské, pořádané Společností národů.

Snad každý uvěří, že tato diagnosa těžké nemoci socialistických stran se nepíše socialistovi lehce. Ale komu jde o léčbu, ten se nesmí bát prohlídky ani lekat diagnosu. Zpozorujete-li, že vám churaví matka nebo bratr, hledíte je dostat — ať chtějí nebo nechtějí — k lékaři. Jestliže pak dostanete pochybnosti o jeho diagnose a léčbě, vyžádáte si posudek jiného lékaře, po případě svoláte koncilium několika odborníků. Ale chyba je, ponecháte-li nemocného samého sobě, třeba jak on si to přeje, anebo když si povšimnete jeho nemoci pozdě, a pozdě hledáte pomoc — i když pak třeba je pacient svolný a uznává, že to s ním dobře myslíte.

V Anglii po loňské porážce se ve straně Práce horlivě uvažuje o tom, co ji zavinilo. Vznikla už velká řada úvah i knih o této věci. (Znamenitou úvahu od

R. H. Tawneye jsem přeložil a doprovodil poznámkami o našich poměrech v Naší době, v září 1932.) Kdypak v Německu začnou sociální demokraté uvažovat o taktických, ale základních chybách své politiky? Jim ovšem se zdá, že selhání strany bylo způsobeno spíše vnějšími okolnostmi než vnitřními nedostatky a vlastními chybami. Ale k onomu poznání nepochybně také dojdou. Jen aby to nebylo pozdě — pro stranu. Ne pro socialismus. Socialistické hnutí nestojí a nepadá s určitými stranami, tím méně s určitými lidmi.

Ti odpůrci socialismu, kteří dělali nad ním kříž po nějakých prohraných volbách, dosud vždy se dožili jeho slavného vzkříšení a většího rozmachu. Tak tomu také bude i po té krizi, kterou teď — s kapitalismem — prožívají socialistické strany. Selhat může určitá strana v určité době, selhat může internacionála, ale nemůže padnout myšlenka, že je nejen možno, ale i mravně nutno přebudovat lidskou společnost tak, aby na základě spravedlivé účasti na práci dostalo se všem slušné účasti na blahobytu hmotném i duševním.

(Odpověď na druhou otázku přístě.)

literatura a umění

Josef Kodíček:

Dopis J. S. Macharovi

Mistře Machare,

žijeme v zemi zlomyslné. Když se nedávno podařilo malému duchu Jakuba Demla zneuctit posmrtnými zlovolnostmi obraz básníka, který si celým životem vybudoval prestiž člověka skoro posvátného, jako by se po vlastech českých rozhostil — smutek, pocit ztráty? — ne, jako by se bylo rozhostilo zadostučinění! Tedy i velký básník byl aspoň částečně jedním z nás, řekla si kulturní společnost, která, jak známo, nedovoluje, aby ji někdo přečínal o čtvrt hlavy . . . A vzdychla spokojeně.

Vzpomínám citů, které k Vám měla tato společnost v době, kdy jste jí žil vzdálen a tloukl ji mnohdy železnými pruty. Byly to city úcty a bázně. Několik hodin vzdálenosti a nezávislost vytvářely kolem Vás ovzduší národní strážce, neúplatné a trestající spravedlnosti. My však, kdož vidíme tuto společnost docela zblízka, hledíme skrze ni jako sklem a známe i poslední pohutky jejích pudů i myšlenek, nevěřili jsme už tehdy jejím nadšeným extasím, kdy Vás líčila jako člověka, na němž spočívají paprsky sluneční, vejde-li do zachmuřeného sálu a který je jaksi s to, aby svým zjevem měnil i počasí. Něco se nám přičilo v tomto nadšení a skoro se nám líbila otevřená nenávisť, která Vás rovněž provázela.

Cit tento ukázal se správným. Postupem dějin vrátil jste se do vlasti, když jste byl i za války konal svou povinnost, a přijal jste veřejný úřad. Nemýlím-li se, neucházel jste se o něj, byl Vám přikázán. I mnozí jiní se ujali úřadů. Kdežto však oni se opírali ponejvíce o sílu svých politických stran, byla odůvodněním Vašeho vojenského místa autorita životního díla, které nebylo nepatrné a váha osobnosti, jejíž integrita byla nesporná. Nebyl jste odborník, ač ani mnozí jiní nebyli odborníky. A místo Vaše, které mělo tmelit různé

složky, z nichž budovalo se vojenství, bylo právě z těch, při nichž osobní moc je skoro důležitější než zkušenost ryze odborná.

Již v prvých dnech Vašeho působení zdvihla se proti Vám vlna závisti a posměchu; rázem byla otřesena Vaše literární moc; v několika týdnech naplnily se Čechy uštěpačnými anekdotami; noviny, které by se nebyly v dobách, kdy Vás živili židovští zaměstnavatelé ve Vídni, odvážily Vás dotknout, rázem projevovaly chuť vytvořit pod Vaším jménem humoristický koutek; jsem si jist, že notáblové, kteří před krátkou dobou smekali před Vámi klobouk do hloubky metru a padesáti centimetrů, zkrátili svůj pozdrav na metr — kdo by byl nezažil podobných zjevů u nás? — a dovedu si představit, že Vaše citlivost byla podrážděna, až se žaludku chtělo prostě zvracet. Mlčel jste a polykal. Sprátkové, které byste byl za jiných dob rozdrtil jednou ranou, pochechtávali se kolem Vás, rozdrobili systematickou, ač instinktivní organizací ohlas Vašeho literárního díla, které rázem, jakoby na povel, pozbývalo aktuality. A zároveň byly podryty základy Vaší posice úřední. Heslo: „Co na něm může být, když je jedním z nás?“ osvědčovalo neklamnou působivost. Po řadě zákulisních událostí, které zůstaly veřejnosti tajny, o kterých se však mnoho šušovalo, jste demisionoval. Byl jste bez úřadu a Vaše kulturně mravní postavení v národě bylo otřeseno. Účin Vašeho díla literárního zdál se vyhlazen.

Není v mých silách, abych mohl posoudit věcně oprávnění důvodů, pro které jste opustil svůj úřad. Byl-li jste obětí intrik, neosvědčil-li jste se, nebo byla-li Vaše demise nutná z ohledů politických. Nevím to. Ale mohu posoudit dramatický, řekl bych, obraz muže, který o krůček vyražen z pevné dráhy logiky a vůle, zamotává se po způsobu tragických reků v tenata neblahého mravního osudu. Kdo dobře naslouchal Macharovu literárnímu dílu, slyšel dávno pod maskou římského stoika měkký tón slovanské citovosti, jako nedovedla v dobách mládí zakrytí cynikova maska bolavé, přecitlivělé srdce romantikovo. Čím kovovější ideál mlčenlivého muže jste vytvářel, tím jasnější bylo nebezpečí Vaší vůle: že zlomí se sentimentem. Sentimentem bouřil jste národ a citlivost napínala Vaše odhodlání, za nímž jste předstíral železo a spěš. V jádře jste neunikl věčnému slovanskému lyrismu a anarchii vzpoury, kterou diktuje zklamání a bolest. Mnozí těžce chápou, že právě duše nejútočnější mohou se zřítit píchnutím špendlíku. A Vy jste neviděl v ráně, která Vás potkala, píchnutí špendlíku, nýbrž zradu. Nedovedl jste najít věcného důvodu v tom, že Vás opouští přátelství desítek let; neuměl jste objektivisovat svůj osud jako to umějí skuteční stoikové a duchové se smyslem sociologickým. Sám jste byl útočný a uměl jste křivdit — ale neuměl jste křivdu, ostatně snad jen domnělou, snášet. Rozbolavěl jste až do nemoci.

Ostatek dodalo české ovzduší. Spatřili muže, právě takového, jemuž nad jiné záleželo na mužnosti, do kterého se zabodl šíp. Jaký jásot se tu zdvihl nad Samsone! Jak sladký pocit msty a odplaty za všechna léta, kdy musela kulturní luza uctívat, nebo aspoň mlčet! Nyní byl vogelfrei. S úroky vrací se mu poplatek za léta úcty. Subalterní duchové proměňují úsměv obdivu v pošklebný smích. Žurnalisté druhého řádu intonují písničky opovržlivé nebo s tónem protekce. A nikdo

není si vědom, že se tu před tváří veřejnosti děje akt tragický. Nikdo nevloží se do věci, aby mocného muže, který se zapotácel, podepřel. Poslední opory, na kterých stojí, mu podrážejí. Obraz je to nad pomyšlení hnusný.

Zatím se Vám, mistře Machare, proměňuje obraz národního života, do kterého Vás osud postavil, v obraz úplného zpuštění. Po určité době mlčení, po jistém zaváhání, začínáte s otiskováním trpkých nářků. Neosvědčil jste se Achilleem, který, rozvaděn s Agamemnonem, pokud vím, mlčel ve svém zuření, než ho doba zase zavolala. Na jedné straně jste tím vyvolával jen zlomyslnou radost, na druhé zlomyslnou satisfakci. Neboť k čemu jsou nářky, které nikam nevedou? Které nemají programu, směru a cíle? Které nejsou ranou, leč vyvolávají jen trapné rozpaky? Ale i ty by Vám byly odpuštěny; i v hrdinských dobách svých bojů za něco a pro něco měl jste sklon k trpkosti a k černému vidění věcí... proč byste nemohl ochuravět lyrickou recidivou?

Ale hrozné je, že v poslední době, když Vaše minulé projevy zůstaly bez ohlasu a byly jen k radosti těch nejnižších vrstev našeho politického a kulturního života (poněvadž směřovaly proti t. zv. hradnímu ovzduší), hrozné je, že v poslední době nastoupil jste k přímému útoku na národní vůdce a to v nejnižších politických novinách, které dosud národní kultura česká zplodila. A to k útoku zhoła nespravedlivému, jak prokázal p. Gutwirth. Domníváte se, že Vám bylo ukřivděno — neukřivdil jste tu víc? Nebo není to velká křivda osočiti národního představitele ze psaní anonymní noticky proti někdejšímu příteli? Žijete v představě, že je v Čechách přílišná nízkost, nespravedlivost, nevzdělanost a korupce. Žijete v ilusi, že proti těm zlým vlastnostem po starém svém způsobu bojujete. A při tom se Vám zdá, že činitelé, jako je p. Stríbrný a p. Gajda, jsou ušlechtilí a čestní politikové a národní vojáci! Mistře Machare, myslíte to opravdu? Váš osvědčený smysl pro dějinné souvislosti dovoluje, aby se jednou vyslovovala harmonicky a na jedné plošině jména Gajda, Stríbrný, Machar?

V myslí se zjevuje bezpočet hodin, vzrušení, strážní, které jste věnoval dílu, jež jest nevyhladitelné z dějů českého moderního ducha. Znovu pročitám Tristie a znovu cítím sevření ducha i srdce, za něhož jste je psal a které znovu vyvolávají. Literární módy se mění — ale toto nebyly jepice. Dýchá z nich dodnes něco příbuzného velikosti. A sta čestných bojů, vítězství i omylů vyvstává. Vůle a vzepětí, které štvály život člověka k dlouhému řetězu činů. J. S. Machar jest jméno, kterého jsme stále ochotni hájiti proti nízkému politikování i proti literárnímu snobství — není duch živ jen pro několik příznivých nebo nepříznivých sezon. A není důstojno kopati muže, osobní bolestí na čas znejistělého, trpkým citem vyšinutého, zbloudilého.

Znovu se tážu, mistře Machare: Není msta, ať jakkoliv bolestná, přece jen mstou, kterou zrazujete své dílo? Není Vám hrozno, napravovati národní život, jehož duchovní úpadek není nám méně tajný než Vám, za štítem Poledního listu? Čím jsme vzdálenější všemu dvořanství, tím menší cítíme potřebu, volati Vás k návratu do jakékoliv politické nebo kulturní fronty. Učinili bychom však leccos, kdybychom projevem své úcty pomohli Vám navrátiti se k vlastnímu dílu i poslání Vašemu.

Život a instituce

JUDr. Frant. Kočí:

Nerodí se lidí příliš mnoho?

Je svět přelidněn?

Posuzující dnešní hospodářský stav lidstva, nemůžeme se vyhnout myšlence, že svět je přelidněn. Při dnešních možnostech dopravních na velkou vzdálenost nelze přisvědčiti, že by šlo o přelidnění všeobecné (absolutní), jaké měl na mysli nejvýznačnější pracovník v politice populační, Angličan Tomáš Robert Malthus, aspoň na tak dlouho ne, dokud severoameričtí farmáři sypou pšenici do moře, aby zvýšili její ceny, dokud v Jižní Americe dělají z kávy dlažbu a dokud se dějí jiné podobné věci. Jde spíše o přelidnění relativní, a to jednak o přelidnění sociální, na jaké myslel Karel Marx, jednak o přelidnění místní, národní. Lze dáti za pravdu Marxovi v tom, že na přelidnění sociální, jež se jeví především ve třídě dělnické, má vinu bezplánovitost kapitalistického hospodářství; kromě toho zatlačily však — s čím asi ani Marx nepočítal — racionalisace výroby a přímo prudký vývoj techniky, který má dva protichůdné účinky na dělníka, poněvadž mu po jedné straně usnadňuje práci, po druhé ho jako nadbytečného vyřazuje z procesu výrobního a zbavuje výživy. Přelidnění v jedné společenské třídě vykonává tlak na třídy druhé, a tak se začíná objevovat i zaměstnanecská krise v povoláních intelektuálních.

Přelidnění národní jeví se u těch národů, jichž populace v posledních letech stoupla v nepoměru k vlastním prostředkům výživným, a kteří buď pro rasovou povahu, pro svůj stav kulturní anebo pro složení obsazené půdy nejsou s to průmyslovou výrobou nahraditi část výživných prostředků, nedostávající se pro zvýšenou domácí populaci.

Pokud se tkne přelidnění sociálního, nespěl jeho příchod cestou naznačenou Malthusem, ba spíše obráceně. Vzrůst populace nebyl snad nikde tak enormní, jak jej předpokládal Malthus (zdvojnásobení za 25 let).

Přelidněné státy.

Které státy jsou dotčeny národním přelidněním, není tak jednoduché říci; to cítí nejlépe národ sám; jiným lze usouditi na cizí přelidnění jen z projevů a skutečností sem se odnášejících. Myslím, že na Číně osvědčují se důsledky theorie Malthusovy o prostředcích represe (potlačení) přelidnění, neboť se čte o zmírání značného počtu lidstva v této zemi hladem. Poměrné číslo lidnatosti vlastní Číny (bez vedlejších provincií) není sice neobyčejně vysoké (104 na 1 km²), ale její bohatství nerostná jsou dosud celkem nedotčena a nevyužita. Usilovně po prostoru se ohlíží a svá průmyslová odbytíště zoufale hájí Japonsko s populací asi 128 lidí na 1 km², v zemi většinou hornaté a sopečné. Národ pilný a skromný, avšak beze všech ohledů se množící; velký počet dětí v rodině (8) je zvykem, k dnešním již skoro 90 milionům rok co rok bezmála 1 milion přibývá. Odliv do Severní Ameriky se silně omezil americkými zákony přistěhovaleckými, pro něž po řadu let hrozilo válečné napětí se severoamerickou Uníí. Dnešní skoro již pravidelnou válku Japonska s Čínou lze považovati čistě za válku populační, neboť v Japonsku jde při ní o zájmy vsutku životní.

V Evropě nedávno ohlásil veřejně pan Grandi před svým odchodem s křesla ministerského nárok Italie na prostor pro nejbližší ženevskou konferenci Společnosti národů. Tam ministerský předseda Mussolini vyhlásil z příčin národnostní prestiže ideu co nejvyššího zalidnění a vyznamenává početné rodiny svým kmotrovstvím, jak to vešlo ve zvyk u zeměpánů ve středověku po válce třicetileté. Italie má asi 132 lidí na 1 km², to tedy není u porovnání s jinými evropskými státy ještě číslo tíživé, avšak složení země nutí k většímu dovozu nežli je vývoz, a domácímu průmyslu vadí téměř úplný nedostatek vlastního uhlí. Odliv obyvatelstva do Jižní Ameriky může býti v dohledné době rovněž zpomalen. Jiné státy evropské mají i značně vyšší hustotu obyvatelstva (Velká Británie na 1 km² 188, Holandsko 221, Belgie 259), tu však možnost odlivu do kolonií, bohatství půdy, vyvinutý průmysl a zámožské odbytíště čelí škodlivým účinkům přelidnění.

Ostatně přelidnění ve formě sociální se pocituje dnes téměř všude. Také Spojené státy severoamerické, které mají při svém nadměrném bohatství přírodním 15½ člověka na 1 km² a neopomněly zavčas se brániti proti přelidnění z přistěhovalectví, trpí nezaměstnaností pracujícího lidu.

Rok nerodit!

Charakteristické při tom je, že dnešní poměry v národním hospodářství mají tendenci se stabilisovat, což je snadno pochopitelné, poněvadž nepůjde zpět racionalisace výroby, ani necouvne pokrok techniky. Ruční výroba obuvi neoživne vedle továrny Baťovy, která už rozváží obuv i vlastní lodí po moři; větší zemědělec bude si opatřovati i dále traktor, aby prodal několik potahů a propustil stejný počet čeledínů. Úleva v hospodářské tísní mohla by nastati opětným otevřením hranic pro dovoz a vývoz, zkrácením doby pracovní — jež bude jistě bolestnou operací pro průmysl — a socialisaci průmyslové výroby. Je ovšem otázka, v jakém rozsahu by se účinky těchto opatření dostavily a na jakou dobu by potrvaly. A tu je významný ženský hlas ze Severní Ameriky, který se ozval jako odpověď na veřejnou otázku, čím čeliti nejlépe všeobecné hospodářské krizi, a který zněl: zastaviti aspoň na dobu jednoho roku porody.

To je návrat k základní thesi učení Malthusova, že zrození musí se regulovati, nemá-li dojíti k nutnému potlačení jevy přírodními a sociálními, hromadným úmrtím z nedostatku, hladu, zvýšené nemocnosti anebo válkou. Úleva, která by všeobecným zastavením porodů na rok vzešla, byla by ovšem zatím povahy více morální, poněvadž tu jde o úbytek novorozeňat a nikoli pracovních sil; pro těžkou dobu nežádoucí dítě, jež nemůže míti nároku na úspěch v rozvoji, by se nenarodilo, ostatní rodině by se tímto zrozením nepřítížilo; vlastní účinek sociální dostavil by se teprve v budoucnosti. To ony výše dotčené prostředky rázu přechodného zapůsobily by hned. Ale zajímavé je to proto, že se tu ženskými ústy vyslovuje potřeba snížení populace jako obecného léku pro zlepšení stavu churavícího lidstva.

Myslím, že všechny ony náznaky v tisku se vyskytující, „že je nás najednou jaksi mnoho“ a pod., jsou výrazem jednotného názoru, že populace dostoupila za daných možností svého vrcholu, že s ní svět má potíže a že by měla jíti dolů. To tedy znamená, že je na čase, starat se v zájmu lidstva samého o politiku populační, a to směrem ke snížení lidnatosti.

Mnoho porodů — požadavek militarismu.

Až dosud brala se oficiální politika populační — pokud se jí vůbec věnovala nějaká péče — směrem obráceným, pro vzrůst lidnatosti, a to z příčin prestižních a z příčin národní obrany pro případ války. I v péči o mládež, která je výrazem humanity, čistého lidství, snažíc se dodatí nevinnému tvorů podmínky normálního rozvoje, jež mu scházejí, je skryta vzestupná politika populační, usilující udržeti vše, co se zrodí, na živu, a přivésti to k zdárnému uplatnění občanskému ve všech směrech, tedy i pro případ nezbytné obrany.

Oba důvody pro vzestup populace jsou lidsky pochopitelné; prvý má však meze v hranicích státních a v přírodním bohatství země i lidu; co se nad to žádá, může svědčiti o úchylce od užívání zdravého rozumu; druhý důvod obsahuje v sobě bludný kruh; zvýšenou populací se má čeliti nebezpečnosti války se sousedem a přelidnění národa doma hospodářsky nezabezpečeného ohrožuje pokojné sousedské styky. Neplatí to jen z nauky Malthusovy, ale i z psychologie národů: národ populačně vzrůstající bez možnosti klidných úlev dává se na cestu militarismu, mraky občas se stahují, okolí je zneklidněno.

Co tedy činiti?

Vrátit se k poučkám Malthusovým o bránění přelidnění uzavíráním pozdních sňatků a omezováním pohlavních styků mezi manžely na vědomé plození potomstva není možno, neobstojí to rozumově a hygienicky. Z příčin mravních a zdravotních má docházet spíše k raným sňatkům a žádané omezení pohlavního styku mezi manžely je zřejmě utopií, je-li nutno z mravních příčin žádat, aby si manželé zachovali věrnost, a z příčin hygienických, aby se neohrožovali nákazami. Ostatně od raných dob pomalthusovských rozšířil se nový, reálnější způsob zábrany přelidnění, zvaný novomalthusianismem, který spočívá v užívání prostředků jednak fyziologických (vyčkávaní doby k pohlavnímu styku, která je počítí méně příznivá, přerušeni soulože), jednak preventivních prostředků mechanických nebo chemických. Užívání těchto prostředků k regulaci plození omezilo se však dosud jen na třídy zámožnější a inteligentnější, které jich užívají z části z pohodlnosti, aby nebyly čtenějším potomstvem obtěžovány ve svých životních počtích, z části pro zvýšené vědomí odpovědnosti za dítě, tedy z příčin mravních. Tím se ovšem stalo, že břemeno doplňování početnosti národa zůstalo na třídě dělnické, sociálně nejslabší, což není správné ani mravně ani eugenicky. Dělnické matce, četnými porody ztrýzněné, poskytuje se moderními zákony úleva v beztrestnosti vyhnání nežádoucího plodu a zároveň ochrana proti těžkým následkům pokoutního zákroku (též u nás osnova zákona připravena), zatím co nejedna žena ze zámožnějších kruhů spokojuje se s jedináčkem a používá při dalším počtí bezpečnější rukou lékařových.

Poměry v praxi novomalthusianské utvářily se jistě v četných státech stejným způsobem, oficiální stanovisko k novomalthusianismu nebude však veskrze totožné. Upton Sinclair aspoň tvrdí, že by tu ideu, pro niž horuje, nemohl rozšiřovat tiskem, aniž by se vydal v nebezpečnosti vězení a peněžního trestu. Za to dr. Stopesová, lékařka v Anglii, zemi to Malthusově a zároveň zemi přísných mravů, zcela otevřeně šíří svými knihami novomalthusianismus, a odůvodňuje ho i eticky zřetelem na zdárný rozvoj novorozeného dítěte a na radostné ro-

dičovství. U nás Alois Hain postavil se neohroženě za novomalthusianství, ale odtud nikdo o tom ani muk. V denním tisku lze jen nahodile čísti narážky na etickou stránku této věci. S mravní stránkou lze se vypořádati snadno poukázáním na to, jaká doba uplynula a jaká změna v mravním nazírání nastala od těch časů, kdy vyhnání lidského plodu trestalo se smrtí, a že dnešní úprava této věci má základ v sociální spravedlnosti, tedy základ po výtce etický. Od námitek hygienických lékařská věda upustila; za všech okolností je zdravotně méně závadné chrániti se fyziologicky nebo mechanicky proti nežádoucímu počtí, než trpěti vždy přece jen těžký zá-
sah do lidského organismu při vyhnání plodu.

Regulace je potřebou světového míru.

Námítky mohou býti s hlediska národního. Sluší uznati, že početnost národa má svůj význam prestižní a branný, ale což budou se národy v době úsilí o světový mír klidně chystat na to, aby své, péčí o rasovou zdatnost vypěstované syny, poslaly zase na lidská jatka? Proti takovému — jak lze uznati — oprávněným námít-
kám je jedna pomoc: zmezinárodnění regulace plození. Na dnešním vyšším stupni kultury přestává býti plození potomstva soukromou věcí rodičů, stává se i věcí státu a je též činitelem mezinárodním. Ve Společnosti národů měly by se sjednati směrnice pro všeobecnou rozumovou regulaci plození a odtud měl by vyjítí návod, jak uvéstí v známost ve vrstvách sociálně slabých, kde zůstaly až dosud většinou nepovšimnuty. Těm, kteří by se ještě dál mravně nad tím pohoršovali, a těm, kteří by se obávali následků národních, bylo by možno položití otázku, zda při tak velikém poklesu hospodářském stačí všecka ta zařízení sociální péče k tomu, aby populaci zejména nejmladší udržela intaktní, a zda by nenastal úbytek populace stejně podle Malthusa zvýšením úmrtnosti z nedostatečné výživy, již přece podporou v nezaměstnanosti v míře dostatečné zaručiti nelze. Ten hrneček mléka anebo šálek polévky, který se podává školnímu dítěti z veřejných peněz, slouží v mnoha případech k udržení posledních sil.

Jednoduchým, na mezinárodním podkladě založeným brožurovým poučením o rozumné regulaci plození, jak se již počátkem 19. století počalo rozšiřovati v Anglii, mohl by se dáti úpravě potomstva jednotný světový směr. Je-li dnes třeba úbytku populace, pak lze přikročiti k němu a bude možno učiniti tak bez obav, bude-li to opatření všeobecné. Nedocílí-li se v tom shody, je světový mír věci skoro beznadějnou. Doba ukáže, bude-li se moci populace vrátiti zase k vzestupu.

Ptal jsem se asi před 2 lety československého úředníka Společnosti národů, který zavítal s úředníkem anglickým na východní Slovensko, uvažuje-li se o těchto věcech ve Společnosti národů a jsou-li si tam vědomi jejich důležitosti pro otázku světového míru, a zvěděl jsem, že je tomu tak a že se sbírají data a konají přípravné práce. Největší nesnáz věci spočívá prý v tom, že sami reprezentanti některých členů Společnosti národů vydali heslo co možná rychlého populačního vzestupu pro svůj národ. Myslím, že zhoršené poměry hospodářské skoro v celém světě a požár na východě nasvědčují tomu, že je třeba se zachováním možné šetrnosti k řešení problému přes to přikročiti. O věc stará prý se usilovně severoamerická „Union of population“, jejíž činnost mi bohužel není blíže známa.

Onehdy se radoval v Národní politice pan dr. Borský z toho, že přírostem populace na východě státu zlepšuje

se poměr slovenské národnosti k národnostem menšinovým ve státě. Radoval bych se s ním, kdyby šlo o populaci kvalitní. Ale kolik dětí musí přijít do státní výchovy z té příčiny, že nužní rodiče pro četné potomstvo výchovu nezvládnou? A s bolestí čtete někdy průvodní listiny: otec je alkoholik, matka není o mnoho lepší. Práci se vyhýbají, děti posílají na žebrotu. Konečně rodiče zmlzeli a děti zanechali zde. Chlapec se zatoulal a z bídy kradl; proto se posílá.

Těžko mít radost z takové populace.

do ba a lidé

Z dopisů o pomoci chudým

Redaktor Přítomnosti i autor reportáží o životě na pražské periferii dostali a denně dostávají z různých míst republiky dopisy o tomto předmětu. Není z technických důvodů ani zdaleka možno otisknouti je všechny. Protože však v nich je řada věcí sociálně dokumentárních i podnětných a lidsky posilujících, uveřejňujeme tu aspoň v úryvcích malý výběr z těchto dopisů.

I.

Vážený pane,

dostal se mně náhodně do ruky časopis „Přítomnost“, dosud mně neznámý, v němž upoutal moji pozornost článek „Pomoc“. Pátrala jsem dále, takže dnes je mi znám i výsledek Vašeho článku. Mám z toho velkou radost a děkuji Vám, děkuji vřele z celého srdce, že našel jste se ve světě, snad jediný, kdo podá svoje srdce těm nejbídnějším. Máme řady naší inteligence, ovšem jen dle titulu, čím větší titul, tím větší příjem a tím uzavřenější srdce na zlaté zámky vůči nižším vrstvám. Co bídy by se zahnal, kdyby slevil každý z tisícových, ba milionových příjmů na prospěch druhých. Milionové obnosy věnují se na reprezentační budovy, ale čert seber všechnu reprezentaci, když druzí u plných výkladů téměř umírají hladem. Zasíláme balík jako nepatrný zlomek na zmírnění bídy. Dvě hospodyně dohromady. Z mála málo! Jsme jen o to šťastnější, že máme práci, třeba uboze placenou. Ze šesti set korun podporujeme ještě nezaměstnané příbuzné dvě rodiny. Musíme se naučit počítat s každým haléřem, i kdybychom se na pěti prstech počítat učily... Douška: Bohužel, Vaše akce nemůže pomoci všude. Česko-moravská vysočina je strašně zamořena bídou. Schází jim práce... Příloženého obnosu použijte dle svého názoru... V hluboké úctě...

Češka z Moravy.

II.

Vážený pane,

Přerov, 5. ledna 1933.

četla jsem v Přítomnosti reportáž „Pomoc!“ Byla bych ráda již dříve něco poslala, ale sama jsem bohužel nevěděla, kolik mi z toho zbude po nynějších srážkách. Ráda bych poslala nějaký obnos těm dvěma pánům, básníkovi a inženýrovi, a příště zase těm ostatním potřebným... Posílám výstřížek z „Nového Lidu“. Nemá-li onen pan inženýr dosud místa, snad by se mohl pokusit je získat. Kdybych věděla, že se o ně bude zajímat, pokusila bych se získat mu i přímluvu. Promiňte, že Vám přidávám práce, která bude jistě honorována jen Vaším svědomím.

M. P., učitelka.

III.

Velevážený pane redaktore,

Okres Táčovo.

pracuji zde na Podkarpatské Rusi už šest let co sociální tajemnice poradny pro sociální neduhy v Nerešnici... Vaše obrázky z periferie Prahy tak jsou mi známé, tenkrát, když byla

jsem v Praze 1923 a 24, byly podobné scény na Žižkově, v Břevnově a též v cihelnách a vápenkách v Radotíně — než hlas nás, malinkých lidí, absolventek sociální školy, které vyšetřovaly poměry chudých lidí, ztrácel se v návalu starostí důležitějších úřadu pro sociální péči hlav. města Prahy. Ale ne to jsem chtěla Vám psáti, ale prositi Vás podívat se také k nám. Jistě byste našel u nás též mnoho zajímavých obrázků, přijďte k nám, budete milým vítaným hostem... podíváte se, jak se lopotíme a žijeme, lépe řečeno živoříme. Pojedeme do dalších i bližších osad krčících se na stránkách „gruniv“, užijete jedinečné krásy zimních Karpat. Když byste rád chtěl viděti Šípkovou Růženku zakletou v blažený sen, uvidíte ji v celé pohádkové kráse, jak sní o neznámém rytíři, který ji probudí k lepšímu životu, k životu činu a práce. Čekáme a těšíme se na Vás...

v úctě

V. L., sociální tajemnice.

IV.

Jsme odběrateli „Lidových novin“. Máme menší domácnost. Dopoledne zazvoní přibližně pětkrát a ozve se různá prosba o almužnu. Čtu tu a tam, že tito lidé mají až 140 Kč denní tržby. Některý z nich jistě může býti opravdu hladový chudák, který jen z nutnosti jde žebrot a nedám-li takovému, mám výčitky svědomí. To se opakuje denně. Mezi nimi jednou týdně zazvoní žena nebo muž a přinesou vyprané límce. Jsou teď ve sdružení nezaměstnaných, kdež o polovinu výhodněji než v prádelně žehlí límce a prádlo a rozdělili si funkce. Těm dám zprópitné, k němuž nejsem povinna, velice ráda. A tak si myslím, kdyby denně mně přišel kdosi a měl něco jako vstupenky-útržky papíru à 20 hal. neb 50 hal. nebo 1 Kč obnosy, dala bych peníze velice ráda a každý den, a se zadostiučiněním, že z této akce se mnoho lidí může nasytit nebo pracovat...

S úctou

Š. Š. Smíchov.

V.

Praha, 3. ledna.

Vážený pane redaktore, měl jsem upřímnou radost z článků dra F. Kocourka „Ze života na pražské periferii“... Mnohokrát jsme si s mými spolupracovníky vytýkali, že nedovedeme použití k opravdovému prospěchu dokumentárního materiálu, který se dostává do našich rukou při vědeckém rozboru sociálních problémů. Vždycky jsme cítili, že sebe hodnotnější vědecká práce, která z takového materiálu vyjde, nevyužívá ho zúplna, jestliže bezprostředně po ní nenásleduje čin.

Je přirozeno, že jsme myslili i na žurnalistiku. Bohužel však vědecký pracovník bývá velmi špatným žurnalistou. Talent, který by dovedl kombinovati vážnou práci vědeckou s nadáním žurnalistickým, je v našich řadách vzácností. Proto jsme si často říkali, že by ideálním pracovním spojením byl přímý pracovní styk mezi vědeckými pracovníky na poli sociální práce a žurnalisty z povolání, těmi, kteří mají opravdové sociální citění. Jedna skupina by dodávala materiál, druhá by přidávala formu.

Doufám, že mi prominou páni žurnalisté — kteří nám skoro vždy vyšli ochotně vstříc — že jsme jenom málokdy byli spokojeni s konečným výsledkem. Hledisko „sensačnosti“ často skreslí materiál takovým způsobem, že často se článek nakonec mine svým vlastním účelem.

... Moderní sociální instituce zaměstnávají sociální pracovnice a zdravotní sestry, jejichž vlastním posláním je péče v rodinách. Je si však třeba uvědomiti, že je to práce neobvykle obtížná. Síly tyto, ačkoliv se od nich vyžaduje veliká inteligence a obsáhlé předběžné vzdělání, jsou špatně honoro-

vány, poněvadž „žiji z humanity“... Mnoho sympatií mám k závěrečným slovům dra Kocourka, kde volá po tom, aby jmenovitě s nižšími vrstvami se veřejné úřady nestýkaly jenom prostřednictvím strážníků a exekutorů. To je ovšem vážný problém reformy veřejné správy, na niž se stále chystáme. To je vlastní smysl přeměny státu autokratického ve stát demokratický a sociální.

Doufám, že mi prominete, vážený pane redaktore, jestliže skončím prosbou adresovanou našim žurnalistům. Práli bychom si, aby věnovali více systematické pozornosti drobné sociální práci, aby však z ní pokud možno vyloučili sensačnost, která spíše škodí, než prospívá. Jak to mají provést, aby při tom udrželi zájem veřejnosti, je problém, který nedovedeme řešiti my. Mohu je však ujistiti, že jejich nezištné pomoci je velmi zapotřebí a myslím, že články dra Kocourka byly v tom směru velmi záslužné.

Uctivě se vám poroučí *Hynek Pelc.*

VI.

Vážený pane,

po přečtení reportáže v *P ř í t o m n o s t i*, která měla pro postižené hmotný a pro Vás jistě radostný mravní úspěch, jsem chtěl upozornit na jiné oběti dnešních poměrů. Hled'te: mezi námi chodí sta, dnes už tisíce úředníků, kteří již dva i více roků hledají marně zaměstnání. Balancují na ostří nože mezi lidskou existencí a pádem ke dnu. Samozřejmě, oni také trpí hmotnou bídou. Ale co je ta proti jejich utrpení duševnímu! Oni pomalu, ale neodvratně ztrácejí víru v humanitu, vědomí své „podobnosti s obrazem božím“, spějí ke stavu, kdy se přestávají cítit člověkem, občanem, a přestávají věřit v lidskou soudržnost, v sociální spravedlnost. Tito mlčící-trpící nutně potřebují, jak jste v závěru své reportáže tak srdečně lidsky řekl — možnost a příležitost k novému rozběhu, stimul nové sebedůvěry, oni potřebují být zdviženi z mrtvého bodu — a jak bych já doplnil, tito naši spoluobčané m u s í býti podchyceni dříve, než dopadnou ke dnu, dříve, nežli se octnou tam, kde jste nalezl objekty své reportáže... Dlouhým vyřazením z výrobního procesu ztrácí kromě toho každý z nich nenapravitelně svou odbornou kvalifikaci a jsou vlastně odsuzováni k t r v a l é nezaměstnanosti, protože tito lidé i v případě nové vlny zaměstnanosti se sotva do práce dostanou a budou v naprosté většině případů odsouzeni k sociální degradaci, dělat nádeníky... Milý pane K., reportáží „Pomoc“ jste pomohl přinést hmotnou pomoc a trochu víry v člověka několika nejnuznějším našim spoluobčanům. Prosím Vás, abyste vzpomněl také úředníků, kteří už několik třebas let marně hledají zaměstnání... Křikněte tam nahoru, že těmto již tak dlouho vyřazeným z práce se musí pomoci, ne podporou, ne hmotným darem, ale třeba jim najít zaměstnání stůj co stůj. Třeba je na několik týdnů aspoň vrátit jim trochu sebedůvěry, trochu pocitu sociální soudržnosti, trochu možnosti nového rozběhu k zápasu o existenci.

Desítky a sta těch, kterým jistě mluvím z hlubiny duše, budou Vás vděčně vzpomínat a blahorečit Vám...

M. N., Praha XVI.

VII.

Mladá Boleslav, 19. ledna 1933.

Vážený pane,

... domnívám se, kdyby každá obec byla rozdělena na malé obvody — jedna nebo dvě ulice — a v každém obvodu jeden otec chudých, který by dobrovolně a rád pátral po těch, kdo pomoci potřebují, že by ti druzí majetnější rádi mu skládali své příspěvky. Myslím, že by vznikla i snaha, aby „ten náš obvod“ měl co nejméně nedostatku a bídy. Často o tom pře-

mýšlím, jak je možno, když tolik všeho a takový luxus všude, aby lidé hladem umírali. Tak jsme daleko od pravé lidskosti! Věřte, je mi tak úzko, že jsem sama najedena, oblečena a můj bližní nemá co do úst! Buďte zdrav! Poroučí se Vám v úctě

M. J., odb. učitelka v. v.

VIII.

Praha, 17. ledna 1933.

Měl bych v dřevařském oboru použití pro inženýra, o kterém jste nedávno psal, chce-li ovšem tento pracovati a je-li bezúhonný. V takovém případě rače dotyčného s tímto lístkem ke mně poslati.

Poroučím se s veškerou úctou

Jos. P. Praha II.

IX.

Třicetiletý lesní inženýr, o němž ve svém článku píšete, ať zašle curriculum vitae do mé kanceláře.

V dokonalé úctě *Ing. dr. H. W., Židlochovice u Brna.*

X.

Praha XII., 19. ledna 1933.

Pane redaktore, posílám Vám šek na 500 Kč pro pomocnou akci *P ř í t o m n o s t i*. Disponujte podle uznání a nikde mne co dárce neuveřejňujte. Myslím, že nemáte radost z práce, která Vám takto vzniká, ale já ty peníze s mnohem větší důvěrou dávám Vám, než nějakým úřadům se vznešenými jmény.

S mnoha pozdravy Váš

Ing. M. B.

XI.

V Praze 19. ledna 1933.

Vážený pane redaktore!

Zasílám Vám pět set korun jako příspěvek na ošacení aspoň jednoho z oněch tří duševních pracovníků, o nichž píšete.

Paní, o které píšete, že potřebuje odborného vyšetření žaludečního, milerád zdarma vyšetřím. Rače ji poslati se svým doporučením na mne v úterý 24. ledna dopoledne do sanatoria Sanopz.

S projevem dokonalé úcty

Dr. K. K.

otázky a odpovědi

Proč jsme chválili Malypetra

I.

Vážený pane redaktore,

přečetl jsem si v minulém čísle *P ř í t o m n o s t i* článek „Muž, který ví, co chce“ od Ivana Herbena a pojal mne smutek, neboť jsem si řekl: ejhle, vpád koalčního šmoka do *P ř í t o m n o s t i*. Věřte tomu, tohle není pro *P ř í t o m n o s t*, takový článek se hodí do *V e n k o v a* nebo do *Č e s k é h o S l o v a*, kde byla v dobách, když byl Stříbrný náměstkem ministerského předsedy, vytvořena Kahánkem tradice pro podobné exhibice koalčního žurnalismu, ale *P ř í t o m n o s t*, ta má být ušetřena této vůně koalční kuchyně. *Č e s k é S l o v o* může nazvat státníkem koho chce, jednou Tučného, jednou Frankeho a jednou pro změnu zase Kloudu, každý rozumný člověk ví, co si o tom má myslet, ale *P ř í t o m n o s t*, ta si to má dobře rozmyslet, dříve než někoho pocítí tímto titulem. Dovolte mi, abych vyslovil mínění, že si Malypetr titul státníka od *P ř í t o m n o s t i* prozatím nezaslouží a že vůbec celá Herbenova chvála je poněkud předčasná a

podezřelá. Ministerský předseda Malypetr neudělal prozatím nic jiného, než že

1. pronesl programovou řeč slibného obsahu, ale pokud se pamatují i programové řeči bývalých ministerských předsedů měly slibný obsah. Program měla každá vláda hezký: zájem širokých vrstev atd., ale praxe ta vypadá pak jinak. Právě u Malypetra bude dobře, když počkáte na provádění slibů.

2. Uvedl, pravda, státní rozpočet do rovnováhy. Ovšem použil k tomu všech prostředků, které byly po celý rok 1932 *Přítomnosti* tak krásně potírány. Zde šlape noha devotního žurnalisty po záhonu *Přítomnosti* v minulém roce tak dobře pěstěném, neboť jinak řečeno: má-li teď pravdu a zásluhu Malypetr, měl tedy před tím pravdu Engliš. Státnickým činem by bylo vynucení radikálního snížení úrokové míry, aby výrobním vrstvám, zatíženým do krajnosti daňovými břemeny, bylo poněkud ulehčeno. Dále konverse státních půjček a vůbec pronikavá změna v politice, která stále protežuje strádaly, lépe řečeno rentiery na úkor lidí podnikavých a jejich zaměstnanců. Až toto Malypetrova vláda provede, pak možno začít s chválou.

Vrchol šmokoviny je Herbenovo tvrzení, že Malypetr zakřikl zbytkářské a velkostatkářské křídlo své strany. Nikoho nezakřikl. Od této frakce má pokoj, protože jejím dvěma vůdci, Staňkovi a Hodžovi, pomohl k rehabilitaci. Takovýmto způsobem si mohl zjednat klid Udržal taky. A vůbec: dejte Stříbrnému zase ministerstvo železnic a máte zpacifikovanou jeho Ligu a jeho červený tisk naráz. To ovšem podle mého názoru nejsou státnické činy, nýbrž politický čachr Švehlovy ráže.

S přátelským pozdravem

Váš Dr. Čipera.

II.

Vážený pane,

obávám se, že zasluhujete pochvaly jedině za mistrovství, s jakým ovládáte prudkou a útočnou řeč. Váš dopis — toť opravdový severák na svědomitost, kterou jsme si smyslníli pěstovat v sobě i v jiných. Jestliže Vás pojímá smutek nad vpadem koaličního šmoka do „*Přítomnosti*“, mne zase pojímá smutek nad tím, že můžete tak lehce uvěřit, že by se dělo něco takového. Domníval jsem se, že celá minulost tohoto časopisu jej chrání aspoň před tím, aby takové podezření lehce sjíždělo s jazyka. Koaliční šmok zde dosud nebyl vídán. Proč bychom se pojednou tak obrátili a pěstovali styky s lidmi, jimiž jsme až dosud pohrdali a jejichž potírání byla věnována aspoň polovina naší činnosti?

Pan Herben se svým článkem by nemohl vpadnout do „*Přítomnosti*“, kdybychom nechtěli. Ale pravda je, že jsme ho k tomu sami vyzvali, a důvody dovolíme si doporučit Vaší pozornosti. Jsou šmoci koaliční, ale jsou také šmoci opoziční. Nechceme patřit k těm ani k oněm. Příslušnost k opozici sama ještě nikomu nepropůjčuje ušlechtilost ducha. Jako jsou lidé, kteří neušlechtilě chválí, tak jsou také takoví, kteří neušlechtilě haní. Vládní šmok je ona bytost, která užívá nepatrné zásoby několika vzletných frází, aby velebila své představené a rozšiřovala kolem nich příjemný poeticko-filosofický pach. Opoziční šmok pak má stejně nepatrnou zásobu několika ustálených frází, pomocí jichž hanobí lidi, o kterých nic pořádně neví.

Člověk nemá být tak zbabělý, aby se neodvažoval kritizovat, ale nemá být ani tak zbabělý, aby z obavy, že ztratí něčí potlesk, se ostýchal chválit něco, co podle jeho mínění pochvaly zasluhuje. Duchovně svobodný žurnalista musí znát dvojí formu nebojácnosti: vůči vládnoucím, ale i vůči zásadním opozičníkům, kteří mu k veřejným věcem nedovolují míti

jiný poměr než poměr pohrdy nebo úsměšku. Jestliže někdo tuto vnitřní svobodu ztratí, může sice ještě všelicos vykonat jako rváč té neb oné strany, ale bude fungovat více méně jen jako automat, který za stejný peníz vždy stejnou písničku zahraje. Vidím, jak Vy si také poněkud automaticky říkáte: co dobrého může vyjít z Galileje? Avšak první povinností podle našeho názoru jest dobře rozlišovat. Proto jsme vyzvali autora, jenž vzbudil Váš hněv, aby se pokusil rozlišit, co charakterizuje režim Malypetrův na rozdíl od režimu předešlého. Věřte, že je tu mnoho k rozlišování.

To byla teorie. Nyní konkrétně o p. Malypetrovi. K osobním vlastnostem jeho předchůdce, p. Udržala, zachováme si vždy úctu. Ale mužem činu nebyl by ho mohl nazvat ani nejlepší jeho přítel. Za jeho vedení zdála se vláda zvolna obrátat mechem — v nejnevhodnější pro to době. Vzpomínáte-li si ještě dobře, nebylo jediné věci, která by se byla vyřídila bez nekonečných průtahů. Přes rok jsme veřejně žalovali na tuto podivnou nečinnost a netečnost vlády. Z oficiálních míst byla rozšiřována moudrost, že všechno se samo sebou nějak urovná. Bojovali jsme proti tomu daleko dříve než ostatní časopisy, které teprve pozdě se rozpoměly, že by snad mohlo být také jinak. Vyskytly se i koaliční noviny, které nedovedly pochopit, jak můžeme žádat od vlády plán (poněvadž ve světě je vedle živlu tragického také živel komický, ony noviny dnes samy na vládě každý den program vyžadují).

Když přišel p. Malypetr, tiše jsme nějakou dobu pozorovali. Ale když jsme shledali, že opravdu se snaží odstranit některé nedostatky minulého režimu a že v tom má i úspěchy, nebylo by od nás ani poctivé ani rozumné, kdybychom nad tím veřejně neprojevíli potěšení. Veřejné mínění nemá se podobati jen truchlivě krákorajícímu havranu, jenž vštíí zlé. Má také aktivnější roli: najde-li muže dobré vůle, má s ním spolupracovat, probouzet v něm ctizádost, aby k tomu dobrému, co snad již vykonal, připojil další dobré. Je-li silného veřejného mínění třeba ke kontrole špatných, je ho neméně třeba k povzbuzování dobrých. Nemyslete, prosím, že na tom nezáleží, jestliže muž se spravedlivými úmysly nalezne kolem sebe samou lhostejnost. Úznané slovo v pravý čas ukáže mu, že je v kontaktu s veřejností, a bude ho posilovat.

Příznáváme, že v p. Malypetrovi domnívali jsme se nalézt muže takové kvalifikace, a že jsme si řekli, že zasluhuje podpory veřejného mínění. Pravíte-li, že tato chvála je podezřelá, z čeho nás vlastně podezříváte? Viděli jsme, že po prvních opatřeních Malypetrových vrátilo se trochu důvěry, a dovolte, abychom se z toho radovali, neboť atmosféra nedůvěry byla už nesnesitelná.

Musím uznat, že jste dobře postavil problémy další činnosti Malypetrovy, a že teprve podle toho, co vykoná ve věcech, o nichž se zmiňujete, bude se moci utvořit definitivní úsudek o jeho činnosti. Vím, že je na samém jejím prahu a že zatím vykonal jen málo, že podal jaksi jen úvod ke knize, kterou teprve bude musít napsat. Ale z toho, že nejen my, ale i velká část ostatní veřejnosti tak přívětivě uvítala už tento začátek, mohl byste vypožorovat, jak jsme už byli vyhladovělí. Co ostatně může vykonat jediný muž za dva měsíce?

Jeho programová řeč, o které se zmiňujete, nás jen málo zajímala. Příznáváme se, že jsme ji četli jen zběžně, víme, že taková prohlášení jen zřídka mívají cenu. Ale jeho pravá činnost rozvíjela se více za kulisami, a patrně nejste o ní dosti informován. Ale kdybyste mluvil s členy vlády nebo parlamentu, potvrdili by Vám, že do vlády s Malypetrem přišel jiný duch. Je-li toho všeho málo, litujte nás spíše, že byli jsme v situaci tak mizerné, že i z mála se musíme radovat.

Byli jsme odpůrci snižování platů státních zaměstnanců a zůstali jsme jimi, i když bylo provedeno pod vedením Malypetrovým. Nevíme, jaký má o tom osobní názor, ale tolik víme, že zatím nemůže z toho být osobně obviňován. Pravda jest, že dědictvím po vládě minulé převzal poměry, ve kterých se nedalo už nic jiného dělat, mělo-li být státní pokladně okamžitě ulehčeno. Víte zajisté, že k snížení platů pracovalo se už od jara — při Malypetrově nastoupení byla tato věc už úplně připravena, a nebylo připraveno nic jiného. Už v létě politické strany (i ty, které navenek dělaly demagogii) se na snížení umluvily, a spoléhajíc se na tento prostředek, zcela zanedbaly ohlížení se po prostředcích jiných. Nezapomínejte také na chór odborníků, který snížení platů vynucoval veřejnými i tajnými memorandy. Byla tedy fronta pro snížení už hotova a všechny předpoklady dány, když Malypetr přišel. Snížení bylo fait accompli, poněvadž minulá vláda, stále se na to spoléhající, nedělala nic, aby to odvrátila. Snížení platů bylo ve skutečnosti rozhodováno už na jaře. Vláda by se byla tenkrát musila rozhodnout pro jinou finanční politiku, kdyby chtěla dospět jinam. Byla tedy vlastně Malypetrovi jen podána splatná směnka, kterou podepsali jiní. Jakkoliv si ho vážíme, nepředpokládáme, že by měl tolik samostatnosti a odborného úsudku ve věcech finančních, aby se odvážil vzdorovat připraveným už skutečnostem a onomu již zmíněnému chóru odborníků. Neříkáme tím, že sám by snad ze své hlavy a ze své chuti zvolil jiný způsob sanace státních financí; nevím to a dokonce o tom velmi pochybuji; ale říkám, že v rozhodné chvíli mu bylo jeho jednání celou situací tak jako tak vnučeno, a že není ho možno pokládati za odpovědného původce. Byl jen vykonavatelem důsledků celé minulosti, a není tedy pravda, že „má-li teď pravdu a zásluhu Malypetr, měl tedy před tím pravdu Engliš“, nýbrž pravda je, že, poněvadž se tak dlouho před tím na všech odpovědných místech věřilo, že Engliš má pravdu a že Brdlík má pravdu a že Trapl a Preiss mají pravdu, nemohl Malypetr postavit rozpočet na jinou základnu rovnováhy, poněvadž jakákoliv základna jiná byla nepřipravena, poněvadž snížení platů bylo už dlouho na půl tajným a na půl veřejným záměrem celé koalice.

Zcela s Vámi souhlasím, že skutečná zkouška státníků Malypetrovi teprve nastává, a souhlasím i s Vaším vypočítáním nejdůležitějších úkolů. Ale zdá se mi právě, že i otázka snížení úrokové míry je už za jeho režimu projednávána daleko vážněji než před tím, a že Malypetr si důležitost nějakého řešení v tomto našem hospodářském koutě uvědomuje. Až dosud jsme, vedeni vládou váhavou, stáli před bankami bezmocni a jako hlupáci, a každý bankovní ředitel se mohl posmívat našim úvahám, prohlédaje jejich neúčinnost. Parlament zatížil výrobu přecetnými břemeny a, nejsa veden, nijak se neměl k tomu, aby jí odlehčil v poměru k bankám. Všichni se musíme připojit k Vám v apelu na nového ministerského předsedu, aby, stoje před problémem vysokých úroků, počínal si stejně rázně, jako když stál před rozpočtem.

Zakřikl nebo nezakřikl Malypetr pravé radikální křídlo své strany? Nevím, jestli při tom křičel, ale vidíme všichni, že zatím není naše politika obtěžována výpady tohoto křídla, jako se dříve stále dělo. Zdá se aspoň tolik, že si vyjednal klid této skupiny, než budou uvedeny do pořádku státní nezbytnosti. A už to je dosti. Že nemůže radikální křídlo ze své strany prostě vyhladit, to by mohl vědět každý rozumný člověk. Víme, že se s tím křídlem zase setkáme, ale nebudeme to moci vytýkat Malypetrovi, neboť, jak známo, není diktátorem. Vůbec asi ve svém kritickém naladění ukládáte jednomu muži příliš mnoho úkolů. Dovolte, abych Vám také prozradil, že rehabilitace Staňka a Hodži byla ujednána celou

koalicí a že byla požadavkem celé agrární strany ještě dříve, než se Malypetr objevil jako nástupce Udržalův.

Měli jsme za svou povinnost ocenit dobré začátky nového ministerského předsedy, a nedáme si namluvit, že to byla chyba. Chyba je naopak v tom, že naši politikové jsou veřejností málo povzbuzováni k rozumné ctizádosti. Co dalšího se týká, řídíme se pravidlem: wait and see. Ukáže-li se, že Malypetr nedovede ve svém rozběhu pokračovat, máme vždy dost času, abychom od něho odpadli, a také to uděláme. Nejsme k němu připoutáni žádnou jinou povinností než povinností spravedlivého posuzování.

Váš F. Peroutka.

d o p i s y

Kritika technokracie

Vážená redakce!

Ve dvou číslech „Přítomnosti“ byly články o technokracii. V článku p. Munkovu nalézám větu: „Sense s technokraty zapadne možná stejně rychle jako vybuchla.“ Tato věta svědčí o neobyčejné intuici autora, neboť puma vybuchla krátce poté, co autor svůj článek napsal. Ježto tato sense byla zatím věcí čistě americkou, mohla být též pouze v Americe torpedoována. O tom, jak se to stalo, přinesl zprávu týdeník „Time“ v čísle z 26. prosince 1932, týž týdeník, který jeden z prvních amerických časopisů o technokracii psal v létě letošního roku. Jeho nekrolog „technokracie“ podávám v téměř nezkráceném překladě; to proto, že k obsahu nelze nic připojit a jeho styl dle mého úsudku lze sotva zlepšit.

„Právě když země si zoufala, že ji řídí inženýr z Bílého domu, vynořilo se v New Yorku nové hnutí, nový „ism“, snažící se o to, aby zemi řídilo všech jejich 300.000 inženýrů a technických expertů. Technokracie bylo jméno tohoto nového „ismu“ a jeho navrhovatelé zvali sebe technokraty. Majíce své sídlo na Columbia University, ohlásili, že za spolupráce tří tuctů nezaměstnaných inženýrů, architektů a kresličů, připravují mapu Energie v Severní Americe. Ohromující byla jejich snůška tvrzení o technologické nezaměstnanosti, o tom, jak lidstvu patřící stroje ničí lidem možnost vydělat si na živobytí při dosavadní soustavě cen. Jako úvodní rakety byly do světa puštěny statistiky, jako na př. tyto:

„Celková kapacita průmyslové výzbroje ve Spojených státech je jedna miliarda koňských sil, jež vykoná práci za deset miliard lidí, čili za pětkrát tolik než celkový počet obyvatelstva zeměkoule.“

„Při použití metod z roku 1830 bylo by třeba šesti milionů lidí, aby vzdělali půdu pro sklizeň pšenice ve Spojených státech v r. 1929. S nejlepší dnešní výzbrojí stačilo by k osetí 4000 lidí.“

„Nový stroj pro výrobu žárovek zhotoví 442 žárovek za minutu, nahradí 10.000 lidí.“

Takové statistiky nejsou nové. Zesnulý Thorstein Veblen (1857—1929) vykládal o podobných věcech už v r. 1921, když vydával časopisy „The Engineers“ a „The Price System“. Ekonom Stuart Chase, přítel Veblenův, od té doby psával podobně. Avšak letos v létě vysoký muž středních let jménem Howard Scott s širokým kloboukem a zázračně rychlým, ostrým a hbitým jazykem, byl vítán ve společnosti bystrých průmyslových předáků a ti si ho podávali z ruky do ruky; zejména bankéř Frank Arthur Vanderlip. Z jednoho salonu a od jedné večere spěchal na jinou a všude vyvolával zajikavý úžas, kabonění plné úzkosti a ovšem též otázky uctivě zvědavé.

Když si ho nejprve povšimly „New York Times“ a týdeník „Time“, následoval minulý měsíc článek v Alfreda E. Smitha „New-Outlook“, mající velký ohlas. Různé radikální týdeníky ve Spojených státech a Velké Británii zazobly se do předmětu. Zatím povídání po salonech pokračovalo: technokracie se stala módou; pomalejší časopisy vrhly se do proudu. Lednové číslo „Harper's Magazine“ bude mít o věci článek, stejně jako březnový „Cosmopolitan“ (s předmluvou presidenta Nicholas Murray Butlera, jenž je dnes asi trochu v rozpacích). „Saturday Evening post“ též čeká na článek od bankéře Vanderlipa, až tento sežene a ověří fakta, jež technokraté objevili.

Nejzajímavější je však to, že ani jeden z redaktorů a průmyslníků, jež výmluvný Howard Scott tak rozrušil a dojal, nemohl by říci s jistotou: kde se Howard Scott narodil, kde byl vychován a školen; jaké jsou jeho doklady co inženýra nebo vědátora; pro koho dosud pracoval a ani, když na to přijde, jaký je vlastně smysl jeho výroků o schopnosti technokracie, rozřešit technologickou nezaměstnanost. To vše proto, že technokrat Scott dovedl kol sebe rozhodit ovzduší vědecké neosobnosti a hloubky. Technokracie je idea; on je její zvěstovatel; na jeho osobě či osobnosti nezáleží: kdo to dokážeš, poslouchej a chápej; nemůžeš-li, nepleť se do věci a nevrtej do Howarda Scotta.

Minulý týden legenda o Scottovi začala se hroutit. Profesori na univerzitě státu Ohio, když nemohli bezpečně zjistit, o jakého muže jde, odvolali svá jména co protektoři jeho přednášky. A newyorské noviny „Herald Tribune“ měly odvahu provést a uveřejnit badání o minulosti Howarda Scotta zároveň se svým úvodníkem, v němž trochu povýšeně ujišťují Wall Street, že status quo není ohrožen.

Muž ten byl znám v posledních 10 letech v manhattanské čtvrti Greenwich Village jako uštěpačný chvástal, jenž ovládá slovník mnoha technických i sociálních věd. Dříve než se vynořil jako technoekonom, přijímali ho jako zábavného povaleče, jenž žil ve špině této čtvrti. Nějaký čas byl zaměstnán u fy Duron Chemical Co, jež vyráběla barviva a laky k napouštění podlah. Úkolem Howarda Scotta bylo rozvážet zboží a ukázat zákazníkům, jak se s ním zachází. To se mu nelíbilo a nechal obchod plavat.

Dovedl úplně zahladit své životní příběhy do roku 1918. V té době dle svědectví, obsaženého v análech Congressional Record, pracoval mezi dělníky při betonování Muscle Shoals (Velká přehrada na řece Tennessee). Stavbyvedoucí obvinil ho tehdy v době války ze sabotáže. Potuloval se pak na stavbě po dělnických barácích a namluvil vrchnímu inženýru fy Air Nitrates Corp., že dovede postavit znamenitou elektrickou pec na karbid. Když si byl s věcí hrál několik měsíců, byl propuštěn pro neschopnost. (Jeho chvástava představitost přetvořuje tyto příběhy a činí z něho „hlavního technika“ na stavbě Muscle Shoals.)

Jeho nejbližší zaznamenané objevení je v roce 1920 jako ředitele „Technické aliance“, volného to sdružení pro rozpravu o sociálních účincích Strojového věku. Zesnulý Charles Proteus Steinmetz (známý vynálezce ve službách General Electric) a Thornstein Veblen byly členy. Mezi žijícími je Stuart Chase, Frederick Lee Ackerman (architekt v New Yorku) a Basset Jones (inženýr v oboru výtahů). Všichni se klamně domnívali, že Howard Scott má doktorát techniky v Charlottenburgu v Německu. Tyto rozpravy brzy zkomíraly, ale Howard Scott v Greenwich Village žvanil a rozumoval.

Před dvěma roky Walter Rautenstrauch, profesor průmyslového inženýrství na Columbia University a mimo to sám průmyslník, dal Scottovi k použití jednu místnost na univerzitě a vybídl ho, aby své techno-sociální idee zaznamenal.

Tak Technická aliance se přerodila v Technokracii a Howard Scott, postava z Greenwich Village, zakuklil se v technokrata.

Svůj příbytek přestěhoval z Village do Chelsea, asi o půl míle blíže k universitě. To, že jeho otec nadělal peněz v Cañihradě, nebo že on sám budoval madžuskou železnicí, či že se narodil ve Virginii, nebo že přistal v Americe, skočiv s parníku do moře a doplovav na břeh, jsou typická tvrzení těch, kdo říkají, že jsou přáteli Technokrata číslo 1. a že to „slyšeli“.

Pro teoretiky jako je Rautenstrauch, Jones, Ackerman a Chase, technokracie je vážná snaha seskupit fakta, jež nám mohou ukázat, kam nás vede průmyslová civilisace. Pro tisíce nespokojených techniků, zaměstnaných nebo propuštěných v petrolejovém, dřevařském, automobilovém a jiných průmyslech, je technokracie nadějí v nové, lepší rozdělení bohatství, jež je předmětem jich závlsti. Dělnické organizaci I.W.W., s níž Howard Scott kdysi byl ve spojení, je technokracie novou pákou proti kapitalismu. Každý vidí v technokracii, co si přeje, a Howard Scott, její mluvčí, dýchá ostatním mlhu na zrcadlo.

Technokracie se domnívá, že celé bohatství a všechny funkce Společnosti dají se vypočítat v jednotkách energie, kilogram-kaloriích, joulech, ergech, kilogramometrech, koňských silách. Na tom podkladě dali se do „Soupisu energie Severní Ameriky“, v němž osm hodin lidské práce je považováno za rovno 1.500.000 librostopám (asi 230.000 kgm). Hlavní kancelář technokratů, jež nyní zaměstnává hrstku kartografů, má hotovy mapky energie asi 50 různých odvětví průmyslu, mluví o 300 mapkách příliš významných než aby se mohly uveřejnit, a slibuje eventuelně 3000 map.

Mapy, tvrdí technokraté, ukazují nebo ukáží, že nynější cenový systém se nedá udržet. Co přijde na jeho místo, bude svět, řízený technokraty, v němž každý si odpracuje stejný a celkem nepatrný díl práce (snad 12½ hodiny týdně po 20 let) a za to bude mít stejný a velmi značný důchod — ve zboží, dodávaném státem výměnou za „energové poukázky“.

Jak se má provést přechod od peněžního k energetickému hospodářství, Howard Scott nevysvětluje. Časem pravi: „Technokracie nenavrhuje žádného řešení.“ Jindy utopí otázky přívalem velekněžských slov. — Potud citát z „Time“. — — —

Jak vidět, znovu se osvědčuje staré pravidlo, že čím je nějaké tvrzení náročnější, tím je třeba větší opatrnosti při jeho přijímání. Dle toho, co je dnes o Prvním Technokratu známo, třeba se připravit na to, že mnohé z jeho statistik, ne-li všechny, jsou čirou mystifikací. Pak ovšem padají všechny závěry, na těchto statistikách vybudované, zejména též nesmyslné tvrzení, že šestnáctihodinový pracovní týden stačil by k doživotnímu důchodu 10.000 dolarů ročně. Je vskutku podivuhodná důvěřivost dnešních lidí vůči tvrzením, kterým řada přesných cifer má dodat zdání vědecké přednosti. Způsob, jakým se k cifrám došlo, už málokoho zajímá. Proto nás mohou bolševici častovat statistikami pětiletky a technokraté „Energetickým přehledem Severní Ameriky“ bez obavy, že se někdo nad jejich ciframi vážně pozastaví. A přece skepse s trochou ironie zůstanou nepostradatelným pro duševní zdraví západního lidstva.

V Bratislavě, 18. I. 1933.

Ing. J. Frano.

(Pozn. redakce. Otiskující tento dopis, máme za svou povinnost připomenout, že rozšířením pochyb o osobnosti p. Scotta celá teorie technokratů ještě nepadá, tím méně, že její prvky jsou duševním majetkem jiných, obecně uznaných autorit. Nemůžeme pochybovat o celém učení jen proto, že jeden z jeho proroků se snad ukáže šarlatánem. Základ teorie, že vospělost techniky vynutí si nové sociální uspořádání, vůbec není plodem šarlatánství. Když statistiky Scottovy ukáží se pochybenými, je dosti jiných, které v podstatě, byť nikoliv v tak senační formě, tvrdí totéž. Pokládáme za nedostatek tohoto dopisu, že se zabývá jen osobním zkoumáním postavy

p. Scotta (ostatně dovedou znepokojení američtí majitelé důkladně skandalizovat, jestliže jim na tom záleží), a neobsahuje aspoň zběžnou kritiku jeho tvrzení.)

O posláním literatury

I.

Vážený pane redaktore,

tón i obsah nového dopisu značky L. K. mě zbavuje povinnosti, abych naň odpovídal. Pisatel se utíká k obvyklému triku: když selhávají argumenty, převádí se spor na jiné pole. Nešlo mi o nedostatky české literatury, nýbrž o výpady prof. Rádlu proti velkým spisovatelům světovým, založené nota bene na falešném základě, jak podrobně ukázal prof. Chudoba v „Nových Čechách“.

Z jiného výroku prof. Rádlu víme, že jeho ideálem v české literatuře je Josef Laichter a v cizích literaturách si patrně vybírá obdobné zjevy. Habeat sibi. Ale terorizovat kritiky a čtenáře ve stylu nebožtíka A. Comstocka, aby se jeho vkusu přizpůsobili, pokládám za nemorální. Upřímně Váš V.

II.

Vážený pane redaktore,

k rozčileně naladěnému dopisu p. L. K. ze seš. 2. poznamenávám: Pan L. K. chce namluviti čtenářům Vašeho listu vzájemnou neodvislost příslušných článků v Naší době, Českém slově, Činu, Právu lidu. Kdo věci zná, ví, že redaktorem Naší doby je dr. J. Macek, který jako soc.-dem. poslanec není bez styků s Právem lidu, pan prof. dr. B. Kozák, působící v Českém slově, je v srdečných vztazích k prof. Rádlu, do Činu mají stoupenci jmenovaných stejně blizoučko atd. Pan L. K. zapomněl jmenovati mimo jiné ještě Národní osvobození, které přineslo jeden z prvních pochval výpadu pana E. Rádlu, psanou někým, kdo jistě „jakživ pana E. Rádlu „neviděl“, a pak Křesťanskou revui, kde je velká část Rádlových stoupců u pramene. Věc je přirozená v žurnalistice, ale nemá být používána k falsům. Pan L. K. buď jako neinformovaný nezná spojitost nádob, je-li informován, pak ovšem se to náramně podobá s jeho strany snaze malovat Vašemu čtenářstvu ideální straky na vrbě, a jakou tedy asi má cenu neodvislá upřímnost jeho projevů? Šaldova neodvislost, které si vážíme, je přirozeně mimo pochybnost, a tak časté captatio benevolentiae, jež se strany pana Rádlu a spol. je vysíláno na jeho adresu, není bez zajímavosti. Mluví-li pan L. K. o Šaldově Zápisníku, vidíte z neproblematické citace V. v jeho minulé odpovědi, že možno si odtud vybrat i názor opačný ve věci, kterou p. L. K. rovněž neupřímně strká do pozadí: moralistickou manii, dostatečně zdůrazněnou nejen v zmíněných článkách pana E. Rádlu. On nikoli o našich domácích literátech, jimž napráskat je většinou náramně snadné a zaručeně zbytečné, nýbrž o celé serii významných světových literátů (Strachey, Gide, Shaw, Joyce, Dreiser, Valéry, Maurois, Duhamel, Flaubert, Sinclair Lewis mimo ty označené prostě „atd.“) prohlásil, že: „jejich poklopec hlásá úžasné množství, ale hlava a hrud' hlásají úžasné nic“ — a tuto větu, řečenou nikoli mimochodem, nýbrž s okatým důrazem a nekrytou snahou deklasovati jemu nesympatické tvůrce, vystřelil jako summum summarum na konec své divoké palby.

Menší chápavosti pana L. K. nutno říci alespoň ke čtyřem bodům jeho „Nejde“:

1. Připomínka z Comstockem je na místě proti papírovému a neodpovědnému teoretisování pana E. Rádlu, protože ukazuje praktickou působnost snah páně Rádlových obdobných, byť ne totožných; rovněž jako z jiného konce, než se líbí panu L. K., je poukázáno na případ Whitmanův, nikoli nevěcně.

2. Slovy „hloupý šlágr“ je možno označit všechno, co se nám nehodí do krámu, a ať na př. zkouší, jestli by se táž vigneta nedala přilepit na uvedená slova páně Rádlu o poklopci a hodnotě zmíněných literátů.

3. Nejde o moralistní policajství nad uměním? Promluvíme jindy o nezbytném tomto důsledku páně Rádlových podnětů a o praktických nezbytnostech a nebezpečí umění zajatého politickou tendencí, zvláště dnes a v nejbližší budoucnosti. V SSSR. to skončil svým diktátem RAPP.

4. O Rádlu nedotknutelnost panu L. K. šlo zcela zjevně, podle rozhořčenosti jeho prvního dopisu, a naopak jeho horlivost v této obraně zájmů pana E. Rádlu je už nápadná na „neodvislého“ čtenáře Přítomnosti a Naší doby.

Pan L. K. stanoví mimo vzpomenuté čtyři body „oč jde?“. O principiálním nesmyslu dnes dobově natřené a konjunkturalně oslnivé fráze: „Jaké literatury (resp. umění, kultury vůbec) a jaké literární kritiky potřebujeme“, doví se jindy. My mu však řekneme, oč nám jde především: nikoli o zájmy pana L. K., nýbrž o zájmy pana prof. dra E. Rádlu. Nám právě jde o to, aby v provokativních formách si libující původce poplachy, t. j. pan E. Rádl, nezmizel v přítomném chaosu diskusí, zavedených na jiná pole. Pramen je důležitá věc a je dobré zkoumat jej dříve, než se z něho napijeme. Prof. dr. E. Rádl zkoumá kdeco bez obavy před nebezpečími diletantství, není však úměrně k tomuto zkoumání zkoumán. A je také třeba postupovat pěkně po pořadě, programově, abychom užili oblíbeného kopyta, na které pan E. Rádl naráží všechno všudy. Proto budeme polemizovat s panem E. Rádlu a ne s jeho zbrojnoši. K otázce výše řečeného poklopec a jiných maličností se ozval v Nových Čechách, seš. 9./10., prof. dr. F. Chudoba a počal metodicky zkoumat metody prof. dra E. Rádlu. Je tu velmi zřejmé a citlivě dotčena vědecká čest prof. dra E. Rádlu a přímočaře dá se na to asi těžko odpovědět. Počkáme tedy, až se vyřídí dřív tyto účty. Není nespěch. Věc je vážná. Dvou či tříměsíční respirium nerozhoduje.

A nyní slůvko do řad našeho intelektuálistva: K názorům pana E. Rádlu má tolik našich intelektuálů kritické stanovisko. Je dnes věcí jejich svědomí, odvahy nebo zbabělosti, ozvou-li se v otázce užitečnosti pana prof. dra E. Rádlu a jeho názorů čili nic.

J. J. L.

listárna redakce

„První případ pro kontrolní a vyšetřovací komisi.“ K poznámce z minulého čísla pod tímto titulem sděluje redakce, že zmínka o firmě Českomoravská-Kolben v souvislosti s pracemi na vranovské přehradě stala se omylem, a sice nemilým přepsáním pisatele, který měl na mysli firmu Českomoravská-Stavební, ale pak mechanicky napsal jméno firmy známější. Českomoravská-Kolben se vůbec stavebních prací na vranovské přehradě nezúčastnila.

Akademická inteligence doplňuje své knihovny v Ústředním studentském knihkupectví a nakladatelství, v Praze II., Spálená ul. 20, Pasáž, telefon 32195.

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÁGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačací stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vagner, Brno-Ceka 16.